МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

СВЕТ арадувл 1923 шера денз

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойн Грозненски городскойн комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

84 (2709) | Ера, 18 октябрь, 1962 ш. | Мах 2 кеп.

КПСС XXII-гIа исторически съезд хинна шу дуз укх деношка. Сийлахьча ткъаьшерен хьалхара шу тамашийна доккхийча толамашца белгалдаьккхад советски халкъо. Майрра кердача коталонашка бода вай мохк. Машар, Къахьегам, ПаргIато, Нийсхо, Вошал, Ираз яха адамий уж сийлен идеалаш тIалаттача коммунизма байракха кIал а этта, беррига низ тIабахийта, дегаш ураоттадаь, чуийнна къахьегаш да советски халкъ вай мехка коммунизм хьалъяра сийлахь-йоккха Программа толамца кхоачашъяра.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 45 шу дизаргара

КПСС ЦК ТIАХЬЕХАМАШ

1. Даькъала хилда Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 45 шу дизар!

2. Сийле хийла адамий историе керда зама — капитализм йохарен коммунизм оттарен зама хьайийлача Сийлахь-боккхача Октябра!

3. Советски Союза къахьегамхой! Беррига низ тIабахийта КПСС XXII съезда исторически решенеш, коммунистически общество хьалъяра сийлахь-йоккха Программа кхоачашъяра!

Коммунизм котъяккхаргахьа долле!

4. Даькъала хийла марксизм-ленинизм — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце коталоний байракх, дерригача дунен тIарча къахьегамхой низ бола идейни герз!

5. Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

6. ДIайха моаршал да вошал долча коммунистическии болхлойн партешка — болхлой классан берригача къахьегамхойн денал долча авангардага!

7. Даькъала хилда дерригача дунен тIарча коммунистий сийлахь-доккхача эскара цIаккха йохаргйоаца марксистско-ленински барт-цхьоагIон из кхотаенна хилари!

8. ЛакхагIа лоаттае пролетарски интернационализма байракх!

9. ТIа-тIа чIоагIлойла машар, къамий кортамукъале, демократи, социализм бахьанце лоаттабеча къовсам тIехь массе а мехкий болхлой классен къахьегамхойн барт-цхьоагIо!

10. Кортамукъале ле реакце Iазапа кIалбоахкараштa, капитало карабихьараштa!

11. Дунен халкъаш! Колониальни лоала эхь дола система йизза а цIаккха юхаоттаргйоацаш а дIаяккхара тIехьа къовсам лоаттабе!

12. Дерригача мехкашкара халкъаш! Фелал йолаш хила, империалистически тIом хьалхьебераш гучабаха! ХьинарегIа къовсам лоаттабе чIоагIен цIаккха бохаргбоацен машар Iалашбара тIехьа!

13. Дерригача мехкашкара халкъаш! Хоадамболлаш къовсам лоаттабе массане а дизза а герз дIададаккхара тIехьа!

14. Дерригача мехкашкара халкъаш! ДIадеха германски машара договор оттаделген Малхбузехьарча Берлинах шийн лоIамера демилитаризованни город елген!

15. Даькъала хийла дунен социалистически система — дерригача дунен болхлой классо хьакхеллар, социализман коммунизман новкъа долхача кортамукъен суверенни долча халкъий доттагIлен низ бола цхьоагIо!

16. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача Китайски Халкъа Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда Советски Союзен Китан халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха а дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

17. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача Албане Халкъа Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии албанскии халкъашта юкъера даим хургдола доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

18. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача Болгаре Халкъа Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии болгарскии халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

19. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача Венгерски Халкъа Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии венгерскии халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

20. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача, демократически новкъа шоай мохк машаре вIашагIтохара тIехьа къовсам лоаттабеча Вьетнама Демократически Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии вьетнамскии халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

21. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача Германски Демократически Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии германскии халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

Даькъала хийла Германски Демократически Республика!

22. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача, демократически новкъа шоай мохк машаре вIашагIтохара тIехьа къовсам лоаттабеча Корейски Халкъа Демократически Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии корейскии халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

23. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача Монгольски Халкъа Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии монгольскии халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

24. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача Польски Халкъа Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии польскии халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

25. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача Румынски Халкъа Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии румынскии халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

26. Вежарий моаршал да социализм хьалъеш боахкача Чехословацки Социалистически Республика къахьегамхошка! Даькъала хилда советскии чехословацкии халкъашта юкъера даим хургдола, цIаккха дохаргдоаца доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

27. Вежарий моаршал да социализм хьалъяра накъа тIа эттача, американски империалисташа хьувзадеча агрессивни гIулакхашта духьал, шоай даьхе кортамукъен шийн лоIамен хулга карара ца далийтара тIехьа чIоагIа къовсам лоаттабеча турпалерча Куба халкъага!

ДегIа а ухалда, чIоагI а лулда советскии кубинскии халкъашта юкъера доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

28. Вежарий моаршал да Югославе Федеративни Халкъа Республика къахьегамхошка! Машари социализми бахьанце лоаттабеча къовсама хьацташта маэшшара дегIа а ухалда, чIоагI а лулда советскии югославскии халкъашта юкъера доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

29. ДIайха моаршал да сийлахь-доккхача индийски халкъага! ДегIа а ухалда, чIоагI а лулда Советски Союзен Инден халкъашта юкъера доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

30. ДIайха моаршал да сийлахь-доккхача индонезийски халкъага! ДегIа а ухалда, чIоагI а лулда Советски Союзен Индонезен халкъашта юкъера доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

31. ДIайха моаршал да нейтральни шийн лоIамен демократическии Лаос хьалъяра накъа тIа эттача лаосски халкъага!

32. ДIайха моаршал да машаран шоай мехкий къаман кортамукъале чIоагIъяран тIехьа къовсам лоаттабеш долча Бирма, Цейлона, Камбоджа халкъашка!

33. ДIайха моаршал да афгански халкъага! ЧIоагI а лулда, дегIа а ухалда Советски Союзен Афганистанен халкъашта юкъера доттагIали дикача лоалахошта юкъера дараш санна дола гIулакхаши!

34. ДIайха моаршал да шоай мохк кортамукъен шийн лоIамен хилийтара тIехьа денал долаш къовсам лоаттабеча Йеменски Iарбий Республика къахьегамхошка!

35. ДIайха моаршал да колониализм цIенъяь дIаяккхаран шоаш шоай лоIаме хулга чIоагIдаран тIехьа къовсам лоаттабеча Iарбий мехкий халкъашка!

36. ДIайха моаршал да денал долча Алжира халкъага! ДегIа а ухалда, чIоагI а лулда Советски Союзен Халкъа Демократически Алжирски Республикан халкъашта юкъера доттагIал.

37. ДIайха моаршал да шоай лоIаме хулга чIоагIдара тIехьа денал долаш къовсам лоаттабеча кортамукъача африкански пачхьалкхений халкъашка!

38. ДIайха моаршал да конголезски пачхьалкхе шийн лоIамен барт-цхьоагIо йолаши хилийтара тIехьа къовсам лоаттабеча конголезски халкъага!

39. ДIайха моаршал да империализмана духьал, шоай мехкаш шоай лоIаме хулга чIоагIдара тIехьа къовсам лоаттабеча Латински Америка халкъага!

40. Даькъала хилда Англе, Америка ВIашагIкхийттача Штатий, Франце, Советски Союза халкъашта юкъера дерригача дунен тIа а чIоагIа машар хилийтар духьа леладу доттагIали цхьана гIулакхаш леладелген!

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

МАССАНЕГА ДЕШИЙТАРА ЗАКОН — ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ГIУЛАКХ

Парте XXII съезде тIаийцача Программа тIа белгалдаьхача сийлахьча декхарех цаI да коммунизме яхаргйола, коммунистически кхетам бола тIехье хьалкхеяр. Цу даькъе лоархIамера моттиг дIалоац дийнахьарча а сайрийнарча а школаша.

Парте оттадаьча школа вахарцара бувзам чIоагIбарен халкъа образоване система эргаяккхарен хьакъехьарча декхарашкара хьадоагIа укх дешара шера дIадоладенна массанега бархI шера дешийтара закон. Из закон кхоачашдара дикка балхаш даьд вай республике, 451 дийнахьара школа я республике болх беш.

Цхьабакъда, кердача дешара шера хьалхарча итогаша хьахьекхад укх дешара шерага баьча кечама юкъе цIенхашттара кхоачамбоацараш хилар. НонагIо бераш дисад вай республике хьалхарча дийнахьа деша ца доагIаш, эггара дукхагIа Шаьла, Урус-Мартана, Ачхой-Мартана районашка а дусаш. ХIанз а 200 гаргга бер да республике деша ца ухаш.

Из иштта хургдацар деша ца ухаш цхьаккха бер доацача Курчалой районе а деша ца ухаш шишша бер мара доацача Сунженски, Первомайски районашка а санна кхыча районашка а даьщеи ноаноштеи политико-кхетама балхаш даьдаларе. Опыто хьахьекхад, юртарча партийнии, советскии, комсомольскии активо дика болх беча моттигашка массанега дешийтара закон дикагIа кхоачашдеш хилар.

Дукха ха йисаяц дешара шера хьалхара четверть чакхъяла. Цхьайолча районашка хIанз а тIехьа деша ца ухаш бераш да. Наьсарен районе деша ца ухаш 23 дешархо ва. Уж ерригаш а йиIигаш я. Цу районерча 9—11 классашка деша дагIача 237 бера юкъе 70 мара яц йиIиг. Цу цифраша хьагойт цхьаболча даьша-ноаноша йиIигаш деша ца ухийташ хилар. Деша ца ухаш йола йиIигаш къаьстта дукхагIа я СурхотIа, Пхьилекъонгий-Юрта, ТIой-Юрта.

КПСС МагIалбика горкомо шоаш декхарийла баьчул тIехьагIа мара яхийтанзар школе 6-чей 4-чей классашка деша ягIа шоай йиIигаш «Ингушский» совхоза III-чей I-чей отделеней управляющеша Кориговеи Картоевеи. Грозненски районерча Комсомольское яхача юртарча коммуниста Арсбиева ший йиIиг Роза 7-ча классе деша ца йохийташ йитай. Цу тайпара масалаш кхы а да республике. Цар хьагойт даьщеи ноаноштеи, берашцеи бе беззача тайпара политико-кхетама болх баь ца хилар, халкъа образоване система эргаяккхарах а наха коммунистически кхетам баларах а дола парте оттадаь декхараш берий даьштеи ноаноштеи дIадовзийта ца хилар.

Дынца а дIаяхача замах юхедисача зуламерча гIулакхашца а дувзаденна да йиIигаш деша ца ахийтар. Школашкарча а юрташкарча а партийни организацеша дукхагIа теркам тIабахийта беза йиIигаш дешара дIа ца ювлийтара. Цар оарцагIъяккха еза ерригa актив а общественность а массанега дешийтара закон толамца кхоачашдара.

Парте Программа тIа йоккха моттиг дIалоац сайрийнарча школашка боккхийчарга дешийтара гIулакх дIахо шердарах долча дешаша. Вай республике сайрийнарча школай йоккха сеть я. Цхьабакъда, юрташка массанахьа йолаш яц цу тайпара школаш. Цхьайолча районашкарча партийнии советскии организацеша а халкъа образоване органаша а лерттIа йоакхо ца яр бахьан долаш республике дукха моттигаш я школьни хана чу боацача нохчийи гIалгIайи кхалнаха ца дешаш. Царех я Наьсарен районера № 4 йола хIамаш тега фабрика, Первомайскии Веданеи районашкара слюдяной цехаш, иштта кхыйола моттигаш. Дуккхаза хабараш дийцад Наьсарен-Вокзалерча фабрикерча кхалнахага дешийтара хьакъехьа. Карт мара юкъе яц фабрикаи сайрийнарча школаи. Цхьабакъда, тахханалца цунах даь цхьаккха хIама дац. Хабараш дIа а даьха, кхы гаьна ца а доаккхаш, вIаштIехьдаккха деза гарггарча хана нохчийи гIалгIайи кхалнахага дешийтара гIулакх.

Халкъа образоване органаш, школай коллективаш, даьй-ноаной комитеташ, ерригa общественность декхарийла я укх гарггарча деношка деша ха йолча берий цIаькха а лоархIам бе, уж деша дахийта, деша ца ухаш цхьаккха бер ца хилийта, йиIигашкеи кхалнахагеи ца дешийтарашца политико-кхетама болх бе. Законах бехктокхаме оза беза берашка ца дешийташ бола, къаьстта бIагалбаьнна, даьй-ноаной. Халкъа образоване органаш декхарийла я шоай ханнахьа деша ца хайшача бераштa Iалаьмате сиха къаьстта классаш хьаелла, хьалхагIа нохчийи гIалгIайи йиIигашта а еллаш. ХIара нах бахача моттиге хила еза массанега дешийтара закон кхоачашдара йола депутатскии комсомольскии посташ.

Iалаьмате боккхача лоархIамера а сийлахь а гIулакх да коммунизме вахаргвола саг хьалкхевар. Республикерча партийнии, советскии, комсомольскии организацей а, халкъа образоване органий а, ерригача общественноста а сийлахь декхар да школай балха, къаьстта массанега бархI шера дешийтара закон кхоачашдара хадданза теркo яр.

ХЬИНАР СОВДАККХА

Республика юртбоахама къахьегамхошта юкъе ди-тIехьа чIоагIагIа яржаш латт Сийлахь-боккхача Октябра сийна йола социалистически яхь. КПСС ЦК тIахьехамаша дегаш гIоздаьхача юртбоахама болхлоша цхьан комплексах ду дуккха а гуйран балхаш; дIадийна доалаш латт гурахьа дув ялат, йистедоалаш латт хьажкIаш, шекара свекла чуэцара балхаш. Колхозийи совхозийи механизатораш зябь оахаш боахк, лерттIа хьайбаш Iангара дахара оарцагIбаьннаб хьайбаш леладераш а.

17-ча октябре кхаччалца республико пачхьалкхенна дIаденнад 8.288.760 пунт ялат. Пачхьалкхенна ялат хIанз а дIалуш латт.

ЛАКХБЕ КЕПА ЙОАЗОН НИЗ

Вай парте цахаддаш йоакхо ю кепа йоазуви, радиои, телевидении дегIайоалаяра а тоаяра а. Из къаьгга хьагойт дукха ха йоацаш КПСС Центральни Комитета «советски кепа йоазон низ лакхбарах» тIаийцача соцамо.

16 октябре парте обкома пропагандаи агитацеи отделои Нохч-ГIалгIайчен журналистий Союза правленеи вIашагIтеха кепа йоазон болхлой совещани хилар. Газетийи, радиои, телевиденеи болхлоша дийцар дIахо шоай болх тоабарах, кепа йоазон низ лакхбарах, радиои телевизионнии передачаш дикагIа хилийтарах.

Совещане къамаьлаш дир сатирически радиожурнала общественни редактора нов. Комарова, «Комсомольское племя» яхача газета редактора нов. Прядкос, «Ленинан некъ» яхача газета редактора нов. Шаипова, «Сердало» газета редактора нов. Льянова, «ЦIе байракх» яхача гудермесски районий юкъарча газета редактора заместителa нов. Саракаева, «Грозненский рабочий» яхача газета редактора заместителa нов. Авдеева, «Ленина байракх» яхача МагIалбика городской газета редактора нов. Лыкова, телевидене журналиста нов. Чахкиева.

Къамаьлаш даьраша дуккха масалаш а кхувлаш белгалдаьккхар боахамий, партийни, профсоюзни, иштта кхыйолча организацей цхьаболча кулгалхоша критика нийса кхетае ца а тугаш, шоаш «бакъбе» гIерташ хилар. Цхьаболчар вIалла жоп дайтац, хIаьта цхьаболчар критика нийса хилара мукIарал ду, цхьабакъда, кхы цул совгIа болх тоабара хIама дац.

Совещане къамаьл дир КПСС обкома секретара нов. Габисова.

Республикански партийни актив

Селхан Грознерча Ленина цIерахча Двореце областной партийни актива собрани хилар.

«Промышленностеи, транспортеи, гIишлоний предприятеша 1962 шера 9 бетта баьча балха итогехи семилетка диълагIча шерара пачхьалкхен плани, социалистически декхарашн кхоачашдергдолаш болх вIаштIехьбаккхара республика партийни организацена хьалхашка латтача декхарехи» доклад йир КПСС обкома секретара нов. Апряткина.

Пренеех къамаьлаш дир парте Грозненски горкома секретара нов. Тонконогова, «Горскнефта» парткома секретара нов. Ивакина, Грозненски химически завода аппаратчика нов. Алещенко, Iилма-тохкама организаце болхлочо нов. Шишкина, КПСС Ведана райкома секретара нов. Магомадова, «Красный молот» яхача заводерча викала нов. Крапивина, промпродтоварий министерства министра нов. Асхабова, Нохч-ГIалгIай совнархоза председателa нов. Евсеенкос, Нефтемаслозавода партийни организаце секретара нов. Захарченкос, автотреста № 2 йолча АТК шофера нов. Хадыжева, Министрий Совета председателa заместителa нов. Сухина, «Старогрознефта» НПУ инженера нов. Бесединас, совнархоза гIишлоний управлене начальника нов. Сидорова, СМУ-8 каменщикий бригада бригадира нов. Ермоленкос.

Дийцача дешах областной партийни актива собране шерра соцам бир.

«Наполеона ше баьччал а деш низа дукха тIех хиннача французски эскара маганзар ший даьймохк бахьан долаш майрра са дIалуш хиннача российски салтечун денал эшаде».

М. И. Кутузов.

(1812-ча шера хиннача Даьхен тIемах йола статья еша шоллагIча оагIо тIа).

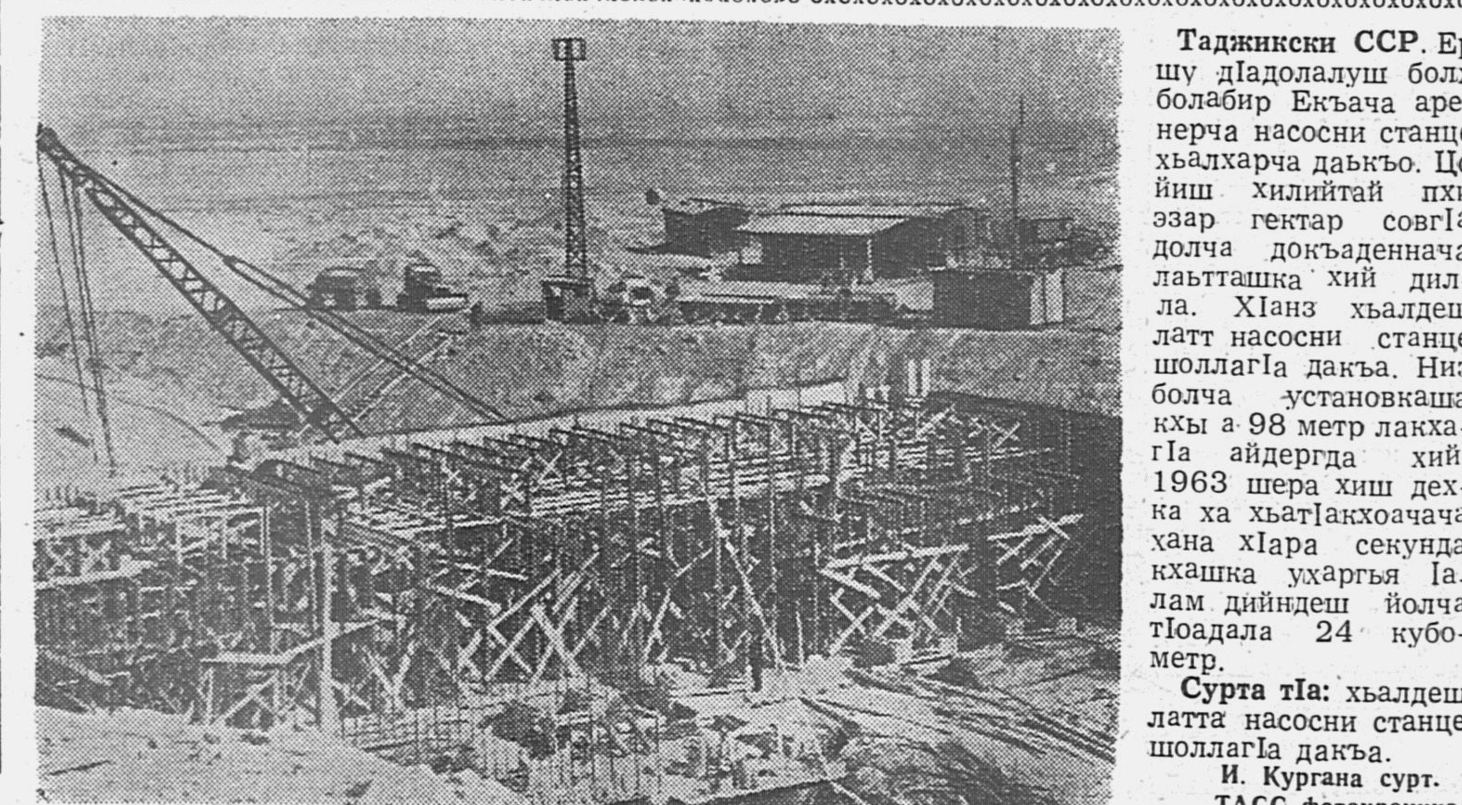

Дош кхоачашдергда

Совнархоза СМУ-4 кхыча штукатурни бригадащца социалистически яхье яьнна къахьегаш я тха бригада. Коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаеча тха комплексни штукатурий бригаде болх беш 26 саг ва. Сийлахь-боккхача Октябра 45 шу дузача денна сийленца накъа дахара доккхий декхараш тIаийцад оаха. ЦхьоалагIча ноябре кхачалехьа 16 дезал чуIергболча цIенна тIера а чура а штукатурни балхаш даь даха лаьрхIадар оаха, хIаьта хIанз из декхар 25 октябре кхоачашдергда. Цул совгIа 1-ча ноябре кхачалехьа 24 дезала лаьрхIа Ленински районе хьалъеш латтача интерната цIа даь доаккхаргдолаш чIоагIо яьй коллективо. Ийс бетта план 120 процент кхоачашъяьй оаха. Къаьстта дика къахьегарца белгалбаьннаб Е. Тимофеева, О. Агапова, А. Абальмасова, иштта кхыбараш.

— Укх бетта план 140—150 процент кхоачашъяр, болх дика бар — из да Октябра цIейна оаха кийчду совгIат.

М. САМОЙЛЕНКО.

Таджикски ССР. Ер шу дIадолалуш болх болабир Екъача аренерча насосни станце хьалхарча даькъо. Цо йиш хилийтай пхи эзар гектар совгIа долча докъаденнача лаьтташка хий дилла. ХIанз хьалдеш латт насосни станце шоллагIа дакъа. Низ болча установкаша кхы а 98 метр лакхагIа айдергда хий. 1963 шера хиш декха ха хьатIакхоачача хана хIара секунда кхашка ухаргья Iалам дийндеш йолча тIоадала 24 кубометр.

Сурта тIа: хьалдеш латта насосни станце шоллагIа дакъа.

И. Кургана сурт.
ТАСС фотохроника.

Отчетно-хоржамий собранешкара

ЧУЙННА БОЛХ БЕШ

Къахьегаме хьалха латта коллектива баьччаш а организатораш а ба «Красный молот» яхача завода коммунисташ. Цар оарцагIбоах къахьегамхой керда къахьегама толамаш дахара, хьокхам тел доккха а зIамига а гIулакх кердача, коммунистически хьисапе кхоачашдара.

500 гаргга парте член а члеалла кандидат а вIашагIкхийтар шоай отчетно-хоржамий собране. Парткома секретара нов. Ведерникова бийцар партийни организаце баь болх.

Партийни организаце, йоах докладчика, даим тIахьожам лоаттабаьб администраце боахама деча доала, кхетамца вIаштIехьа а баьхаб нийсача новкъа а лестабаьб коммунистически къахьегама тIехьара болам. Укх шера 9 бетта паччахьалкхен план 102,8 процент кхоачашъяьй завода коллективо. Къахьегама овсарле лакхъяьй планах лаьрхIачул 2,1 процент, продукци яккхарга дIабода мах 2 процент лохбаьб.

Боккха болх баьб халача балхашта механизаци яра, керда техникеи технологии балха юкъейоалаяра. Технически прогресс яр духьа лоаттабеча къовсаме дика дакъа лоац 159 коммунист юкъе а волаш болча рационализатораша. Коммунистически къахьегама коллективи ударники яха цIи яккхар духьа къовсам лоаттабеш 2000 совгIа къахьегамхо ва заводе. ХIанзле а из сий дола цIи еннай шин цехеи 22 бригадаи коллективашта, 600 болхлочоа.

Коллектива юкъе боккха хьехама болх бу коммунисташа. Отчето чулоацача хана 337 лекции доклади йийшай. КПСС XXII-ча съезда материалаш Iомаяьй 2162 саг юкъе волча кхаь кружоке, 14 семинаре, 69 юкхьанцарча экономически школе.

Цхьабакъда, докладчикеи пренешка къамаьлаш даьча коммунисташеи яьхачох, парткома балха юкъе хIанз а кхоачамбоацараш да. Заводе бригадаши участкаши, кхыметтел бIарчча цехаш а я боарамагIа болх ца беш, къовсам кIезига лоаттабу къахьегама овсарле а продукце дикал а лакхъяра тIехьа. Парткомо дика теркам баьбац кхоачамбоацаращца къовсам лоаттабара йола чIоагIа штабаш а хинна хIанз а дIаоттанза йолча партийни тIахьожама комиссе балха.

Коммунисташа дизза жоп делар, заводо укх шера мехкдаьттахошта 300 тонн мехкдаьтта аппаратура а 6 цементировочнии насоснии агрегат а кхыяраш а ца луш хIана йисай яхача хаттара.

Механически цеха начальника нов. Григоряна аьлар, гIулакх бокъонца довза ца а хьожаш, тIагIоллара кулгалдаьд парткома цехий парторганизацешта.

— 34 станочник тоъац цехе,— аьлар цо. — Новкъостал дийхар аз, цхьабакъда, е дирекцегахьара а, е парткомагахьара а из хиланзар. Цехе готта я. Цудухьа производства культура бахьан долаш лоаттабеча къовсамах пайда балац.

Мехкдаьтта аппаратура еча цеха мастер а парторганизаце секретарь а волча нов. Климова дийцар сварка ю оборудовани керда яккханза ярг ца хилар.

Парте обкомеи горкомеи викалашкара цо дийхар гIишлонхой оарцагIа а баьха, чон лоаладечеи мехкдаьтта аппаратура хьаечеи цехашта реконструкци сихагIа яь йоаккхилга. Пенаши тхови боацаш Iан кIал яхийта йиш яц уж.

Завода директора нов. Колесникова белгалдаьккхар, керда оборудовани вIашагIйоллареи нийсъяреи балхаш цехашка эсала лелаш хилар. 498 эзар сома маьха керда техника кхаьчай заводага, хIаьта вIашагIа а елла дIаоттаьр яц 259 эзар сома маьха мара. Маьхера оборудовани, деш хIама а доацаш, завода коа юкъе улл.

ДIахо къамаьл даьча электромонтера Шабазов Мумус дийцар мостовой кранаш а йолаш йолча электрооборудованена капитальни ремонт янза, подстанцешка хьажара болх тоабанза барг ца хиларах.

Металлоконструкце цеха вокхагIа волча мастера нов. Бабушкина нийса лаьрхIар цеха яь критика. Цунца цхьана цо белгалдаьккхар цехашта чухьа планировани яра болх заводе геттара во вIаштIехьбаьккха хилар.

Чон лоаладеча цеха парторганизаце секретара мастера нов. Васютина дийцар, цех халача хьалашка болх бе безаш хиларах. ХьатIайоагIаш шелал а я, хIаьта а йистеяланза хьалъеш латташ цеха помещени а я.

Техникаца Iалашо во еш хиларах дийцар нов. Васютина, Бабушкина, модельни цеха мастера Назарова, кадраш касткаста хувцалуш хиларах дийцар кадрай отдела болхлочо нов. Комбарова. 1961 шера заводе хьайийцав 59 токарь, дIаваьккхав — 103. Укх шера хьайийцав 63 станочник, дIаваьккхав — 70.

Собране къамаьл дир парте обкома промышленни отдела заведующе нов. Правеньке.

Завода коммунисташа шерра соцам тIайийцар парткома доклада хьакъехьа, керда парткома состав а хержар.

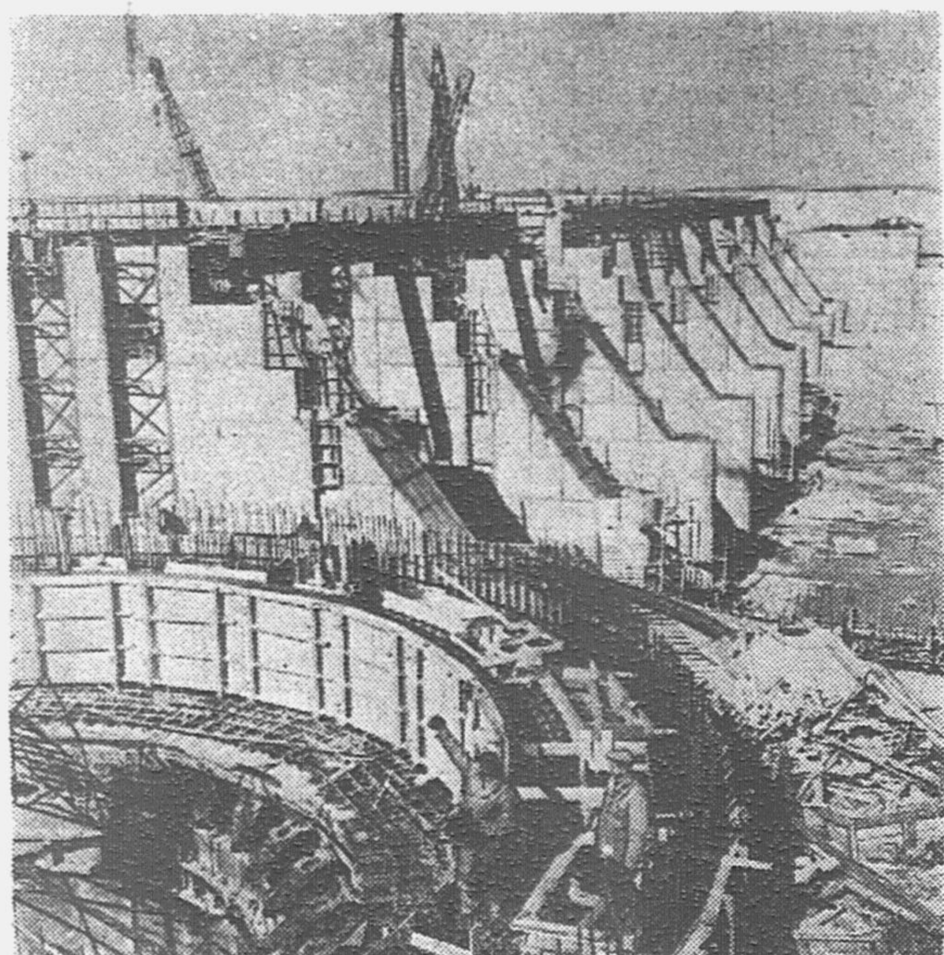
К. ТИМОФЕЕВ.

Болх а беш дешаш ба

Грозненски магистральни газопровода коллективацара дукха нах сайрийнарча политехнически техникуме дешаш ба. Царна юкъе ба коммунистически къахьегама ударник вола слесарь Больмеротов Алексей. Ший балхаца бувзам болча техникуме цо дешарах торо хулийт цун тайп-тайпара кердадараш балха юкъеккхаьа. БIехдаь мехкдаьтта дренажни емкосташкара хьадоаккхача дукхагIа йолча хана поршневи насос йохар. Алексея еннача рационализаторски предложенех чона поршена когаметта болата поршен оттаяьй. Цу хана денз ца йохаш болх бу насосо. Кхы а дукха кердадараш юкъедоаладаьд цо ший балха. ХIанз дипломни проекта защита е кийчлуш ва из. Кхы а дукха болхлой ба цу техникуме белгалбаьнна дика дешаш. Царна юкъе ба нн. В. Сайгераев, Н. Лопанский, Ю. Лорин, В. Бутенко, иштта кхыбараш а.

Студенташта практически Iомабалара эшаш мел дола хьалаш да техникуме. Цига я лаборатореши мастерскеши. 1961—62 дешара шера 102 специалист арахийцав техникумо.

Н. СОФРОНОВ.

Украински ССР. Днепропетровски ГЭС хьалъераш Днепра сунт тоха кийчлуш ба. Денгара денга къахьегама хьинар совдувл гIишло хьалъеча. 30 октябрь тIакхачалехьа хий тIахеца дезаш да котлована. ТIеххьара балхаш ханал хьалха даьдаьннад кемаш лелача шлюзе. Хий чухеца мара ца дезаш кийча я из а. Сиха лел вож дола балхаш а.

Сурта тIа: генератора кIалхарча тIеххьарча гIозара арматура вIашагIхотташ латт.

А. Запара сурт.

ТАСС фотохроника.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 45 шу дизаргара

КПСС ЦК ТIАХЬЕХАМАШ

(Йистедоалар. Доалалур 1-ча оагIо тIа).

41. ДIайха моаршал да милитаризманеи фашизм дийнъяраи духьал къовсам лоаттабеча Германе Федеративни Республика къахьегамхошка а деррнгача прогрессивни низашка а!

42. ДегIа а ухалда, чIоагI а лулда Советски Союзеи Италеи халкъашта юкъера доттагIлеи гIулакхаш!

43. Даькъала хилда Советски Союзеи Финляндеи халкъашта юкъера доттагIали цхьана гIулакхаш леладелгеи!

44. ДегIа а ухалда, чIоагI а лулда советски халкъаи Швеце, Норвеге, Дане, Исланде халкъаштеи юкъера доттагIали цхьана гIулакхаш леладелгеи!

45. Даькъала хилда Советски Союзеи Австреи халкъашта юкъера доттагIали цхьана гIулакхаш леладелгеи!

46. ДIайха моаршал да шоай территоре тIа американски тIема базаш хилара духьал, лоалахарча паччахьалкхенашца машари доттагIали хилара тIехьа къовсам лоаттабеча японски халкъага!

47. Даькъала хийла Советски Союза машар безаш йола арахьара ленински политика!

48. Даькъала хилда коталонашца сийле яьккха Советски Герзашцара Низаш!

49. Советски тIемахой! Керда толамаш даха тIема а политически а кийчонна, моллагIа агрессор а вохаве массе хана а кийча хила!

50. Даькъала хийла вай мехкарча болхлой классанеи колхозий ахархоштеи юкъера цIаккха йохаргйоаца цхьоагIо!

51. Даькъала а хийла, чIоагI а луйла СССР халкъашта юкъера цIаккха юхаргйоаца барт-цхьоагIои вошал дола доттагIали!

52. Советски Союза къахьегамхой! Еррига низ тIабахийта коммунизма материально-технически база хьалъяра!

53. Советски Союза къахьегамхой! ШерагIа йоаржае деррнгача халкъа социалистически яхь! Ханал хьалха кхоачашъергья вай семилетка диълагIча шера план!

54. Сийле хийла коммунистически къахьегама коллективайи ударникийи, производства дикагIбарийи новаторийи!

55. Советски Союза къахьегамхой! Мамогга чIоагIъе социалистически доалахье — вай мехка низеи халкъа вахара хьал дIахо тоадареи лард!

56. Советски Союза къахьегамхой! Къовсам лоаттабе коммунизм хьалъерий принцип нийса чакхъяккхара тIехьа: болх ца бечо яа а яац!

57. Советски Союза къахьегамхой! ТIагIертте лакхъе къахьегама овсарле. Къовсам лоаттабе къахьегами рузкъеи кIезигагIа дIа а дохийташ дикагIа йола продукци дукхагIа яккхара тIехьа!

58. Промышленноста, гIишлоний, транспорта болхлой! Чакхъяха комплексни механизации автоматизации, майрра производствана юкъекхаьа Iилманнеи техниканеи карагIдаьннараш, толашагIа йола опыт!

59. Советски Союза къахьегамхой! Кхомбеш дIаахийта паччахьалкхен рузкъа! Къовсам лоаттабе доал во дарца, совдарашца, хьурмат ца хиларца!

60. Промышленноста, юрта боахама, гIишлоний, транспорта болхлой! Къовсам лоаттабе капитальни вложенеех кхетамегIа а кхом болашагIа а пайда эцара тIехьа! Йистеяла езача лоархIамегIарча гIишлошка хьожае ресурсаш!

61. Советски металлургаши горнякаши! ДукхагIа даккха руда, чон, болат, прокат, турбаш, бесаш долеи наггахьа мара ца нийслуи металлаш!

62. Советски электростанцейи электросетийи энергетикаш, гIишлонхой, монтажникаш! Iалашде электроэнерги совнагIа йоахилга, электросистемаш хьалъярген царга болх байтарген дIабода мах лохбе!

63. Машиностроенеи приборостроенеи болхлой! ТIагIертте къовсам лоаттабе халкъа боахам кердача техникаца кийчбара тIехьа! СихагIа Iомаде керда машинаши прибораши хьаелга!

64. Мехкдаьттан газовни промышленноста болхлой! Мехкдаьттеи гази дукхагIа лургда вай мехка!

65. Советски геологаш! СихагIа хьалаха вай Даьхен доккхий рузкъаш!

66. КIора промышленноста болхлой! Къовсам лоаттабе лоаман техниках пайда дукхагIа эцара тIехьа! Лохбе кIор баккхарга дабода мах, лакхъе цун дикал!

67. Химически промышленноста болхлой! Керда мощносташ сихагIа хьалийи а яха, кара а ерзае! ДукхагIа арахеца дика товараш, дукхагIа хьае минеральни удобренеш!

68. Советски гIишлонхой! ДикагIа а сихагIа а де гIишлон балхаш! Хьалде дика, хоза, дарегIа цIеноши гIирсаши!

69. ГIишлой материалаш еча промышленноста болхлой! ДегIайоалае гIишлой индустри! ДукхагIа хьае цемент, керда гIишлоний материалаш, вIашагIдоакха цIеной доакъош!

70. Хьун, хьу чакхйоахача, каьхата промышленноста болхлой! Мехка дукхагIа лургья вай хьу, мебель, целлюлоза, каьхат!

71. Яйгачеи кхачани промышленноста болхлой! ДукхагIа хьаде товараши кхачан продукташи, шеръе цар ассортимент, лакхъе дикал!

72. Чкъаьрий промышленноста болхлой! ДукхагIа лувца чкъаьрий, лакхъе цар дикал, лохбе чкъаьрий продукташ яхарга дIабода мах!

73. Советски транспорта болхлой! ЭргайоагIаш тоа а е, хIанзарча технически средствашца кийч а е транспорт. Лоацъе мухьаш дIакхоачадара ханаш, пассажирий гIулакх дикагIа де!

74. Бувзама болхлой! ДегIа а кхувла, эргайоахаш тоа а е бувзама средстваш! ДикагIа де наьха гIулакх!

75. Колхозхойи совхозий болхлойи! Лакха лоаттаде ахархочун сий. Шоай хьинарерча къахьегамца чIоагIбе юкъара боахам, дукхагIа яха юртбоахама продукташ!

76. Сийле а хоастам а хилба лаьттанцареи хьайбашкареи йоаха продукташ паччахьалкхенга йохкара планаш толаме кхоачаш а тIеххоачаш а яьча юрта боахама къахьегамхой!

77. Юрта боахама къахьегамхой! Бизза пайда эца доал дара кердача системах! ТIагIертте къовсам лоаттабе юрта боахама деррига доакъош дIахо айдара тIехьа!

78. Колхозхойи совхозий болхлойи! Мамогга дегIабоалабе юкъарча хьайбай боахам! ДукхагIа даккха дулх шура, даьтта, фуаш, кхыйола продукци!

79. Колхозхой, совхозий болхлой, юрта механизатораш! Хийцце юкъекхаьа механизаци, Iилманна карагIдаьннараш, толашагIа йола опыт! ТIагIертте Iомале механизмаш лехка, лора а е, пайда дика а эца техниках!

80. Колхозхой! ДегIакхувла колхозни демократи! Колхоз — ахархошта йола коммунизма школа!

81. Целинни лаьтташкара къахьегамхой! Къовсам лоаттабе лаьтта леладара культура лакхъяра тIехьа! Мамогга дегIакхувла хьайбай боахам!

82. Торговле, юкъарча кхачан, коммунально-бытовой боахама болхлой! Къовсам лоаттабе наха гIулакх дара культура лакха хилийтара тIехьа!

83. Советски учрежденей болхлой! ЧIоагIбе наха юкъера организаторски хьехамеи болх! ДIаяккха бюрократизм, чIоагIа ладувгIаш хила къахьегамхошта эшарашкеи цар дIадехарашкеи!

84. Iилмани лакхехьарча дешара заведенейи болхлой! Къовсам лоаттабе дIахо Iилма тоадара, технически прогресса тIехьа! Коммунизма замах хила хьакъ дола специалисташ кийчбе!

Сийле хийла хьалха латтача советски Iилма!

85. Сийле хийла советски Iилмахой, конструкторий, инженерий, техникий, болхлой — башха - дика космически кемаш хьадаьрий!

Сийле хийла майрача советски космонавтий!

86. Литератураи искусстваи деятелаш! Къовсам лоаттабе произведеней идейности художественни говзали лакхъяра тIехьа, литератураи искусстваи халкъа вахарца бувзам хилийтара тIехьа!

87. Кепа йоазон, радион телевиденеи, издательствайи культурно-сердалон учрежденейи болхлой! Коммунизм котъяккхар духьа парте лоаттабеча къовсаме цун тешаме гIончий хила!

88. Халкъа сердалон болхлой! ДикагIа хилийта берашта хьехаш дола дешар, къахьегам дукха безаргболча, коллективизма, коммунизма гIулакха мутIахьа хургболча уйланца хьалкхеде уж!

89. Медицински болхлой! Тоабе дарбани санитарнии учрежденей болх! Практикана юкъекхаьа медицински Iилманна керда карагIдаьнна хIамаш!

90. Даькъала хийла вай халкъа юкъара социалистически паччахьалкхе!

91. ДегIа а ухийла, чIоагI а луйла советски социалистически демократи!

92. Советски профсоюзаш! Айде коммунизм хьалъяр духьа лоаттабеча къовсамера болхлой классеи интеллигенцеи хьинар! Даим йоакхо е къахьегамхой коммунистически сакхетам лакхбара, дIахо а цар хьал-торон культурни боарами айбара!

93. Даькъала хилба советски кхалнах — коммунистически общество хьинаре хьалъераш!

94. Даькъала хийла Ленински комсомол — Коммунистически парте тешаме гIончеи резерви!

95. Кагий нахи мехкарийи! ТIагIертте Iомале коммунистически хьисапе болх бе а даха а!

Даькъала хилба сий дола советски кагирхой.

96. Пионераши школьникаши! ТIагIертте кхетам эца, дукха а беза, сий а де къахьегама! Ленина гIулакха тIехьа, коммунизмана тIехьа хьинаре къовсам лоаттабераш хила кийчле!

97. Коммунисташи комсомольцаши! СССР-е коммунизм оттаяр духьа деррнгача халкъо лоаттабеча къовсаме хьалхарча мугIаре хила!

98. Сийле хийла сийлахь-доккхача советски халкъа — деналерча коммунизм хьалъечун, лаьттан тIа мел дахача адамий машари иразн бахьан долаш майрра къовсам лоаттабечун!

99. Даькъала хийла йохаргйоаца сийлахь-йоккха партеи халкъеи цхьоагIо!

100. Даькъала хийла Советски Социалистически Республикай Союз!

101. Даькъала хийла вай хьамсара Советски правительство!

102. Даькъала хийла Ленина хьаяь сий дола Советски Союза Коммунистически парти!

103. Даькъала хийла лаьттан тIа деррнгача халкъий Машар, Къахьегам, ПаргIато, Нийсхо, Вошал, Ираз чIоагIдеш йола коммунизм!

Советски Союза Коммунистически парте Централыни Комитет.

1812 ШЕРА ДАЬХЕН ТIОМ ХИННА 150 ШУ ДИЗАРГА

ХАЛКЪЕИ ЦУН ЭСКАРЕИ ТУРПАЛА ГIУЛАКХ

* * *

А. СТРОКОВ,
исторически Iилмай доктор.

* * *

Французски йоккхача буржуазе эггара агрессивнегIа долча гIозарий хьашташ бахьанце мехкаш дIалувцара тIемаш леладаьча наполеоновски эскара духьал вай мехка халкъо лоаттабаьча турпалча къовсама цIаккха а цIи йоврийоаца эпопея а хинна историна юкъебахаб 1812-ча шерара Даьй-мехка тIом.

Россех латача хана лоадама хIама ца эшаш еррига Малхбузен Европа караерзаяь вар Наполеон. Дуненна доал дара уйлаш чакхъяхара новкъа латтар Росси. Ше торгхиларах бIубенна вар цIаккха а эшанза дола Iалаьмате дукха эскар а, Францеи малхбузен европейски кхыча паччахьалкхенийи экономически кхоачамаш а ший кара долаш хинна французски император. «ХIанзчул тIехьагIа пхи шу даьлча дуненна оалал деш хургва со: цхьа Росси я юхеюсар, цхьабакъда, аз из IокIал йолларгья», — йоахар цо.

Хьакхайкабаь тIом а боацаш, 12(24) июнь хьахулача бус, Неман яхача хих а даьнна, Россе чуделар французски эскар. Болабелар, Наполеона хетачох, лоаццача хана Росси кара а ерзаеш чакхбала безаш хинна тIом.

Французски полководец иштта бIубенна хилар дар эггара хьалха 600 эзар тIемахо а волаш дола Росси караерзае лаьрхIа хиннача эскара низах тийша. Из дар геттара дукха хинна ца Iеш, тIемашца чIоагIденна эскар. Французски агрессор хьалатача хана кхаь эскара бийкъа а болаш 200 эзар саг вола бIу мара бацар эрсий малхбузехьарча доазонашка: тIема министрага Барклай-де-Толлега команда а йолаш хинна хьалхара малхбузехьара эскар (110—127 эзар саг), Багратион керте а латташ хинна шоллагIа малхбузехьара эскар (40—50 эзар саг), инарал Тормасов керте а латташ хинна кхоалагIа эскар (43—46 эзар саг). КIезигагIа дале а, тIема гIулакхаш дика доахкаш дар эрсий эскар. Эрсий эскара мугIаращца бар сийлахь-воккхача Суворова даьча гIордаьннача тIемашца дакъа лоацаш хинна ветераnаш. ХIаьта керттердар, эрсий эскар нийсхон гIулакх — шоай Даьхе ший лоIаме хулга лорадеш хилар. Цо Iалашдора дегаш ураэттаи денал долаши из хулга. Эскаргахьа дар деррига халкъ.

Цкъа-шозза тIом бешехьа а хоадамболлаш эрсий бIу боха а баь, сихха Москва дIалаца лерхIаш яр французски эскара стратегически план. Уж цхьацца-цхьацца дохадар духьа эрсий хьалхареи шоллагIеи эскараш вIашагIа ца кхетийта гIертар Наполеон.

Наступлени йолаяьча французски бIуна духьал латта могаргдацар вIаши къаьста долча эрсий эскарашта. Шоаш доха а ца дайташ тIехьашка аха даьлар хьалхареи шоллагIеи эскараш. Уж гаьнна шоай мехка тIехьашка дувлар шоашта ларах а ца дувлаш, «Хала доллашехьа а, даланза ца доалаш», белгалдаьхад Маркса (Соч., т. XI, дакъа II, оагIув 569). Цхьабакъда, вай бIуво еш йола духьале хадданза совъювлар, къаьстта а Смоленскена юххе 22-ча июле хьалхареи шоллагIеи эскараш вIашагIкхийттачул тIехьагIа.

Эрсий бIу эш-эшача моттиге сихха дIа-хьа кхоачалуш хиларо, деналца деча арьергардни тIемаша, хIаьта иштта йоккхийча соединенеша шоай лоIамехьа майрра чакхдоахача гIулакхаша тIом болабеннача юххье денз йохайир Наполеона планаш, цун эскара доккха зе а тохаш.

Кутузова мааллара, моастагIчох «татарий оакхарий ординг» а лоархIаш, партизански тIом болабир эрсий халкъо. Наполеона эскар мехка кIоаргагIа чу ме дол Iалаьмате дукха ахархой юкъе а боагIаш тIа-тIа шерагIа баржар из тIом...

Iалаьмате чIоагIа тIом баьчул тIехьагIа 6(18) августе Смоленск йита а йита, московски новкъа тIехьашка даьлар эрсий эскар... Дукхача общественни гIозараштa из чIоагIа ловш хиларах Кутузов главнокомандующелла ца хьожавича валанзар Александр I.

МоастагIа вохавелга хоадамболлаш дега чу десса а волаш эскаре кхаьчар Кутузов. Кутузовскии наполеоновскии стратегашта юкъ-моттиге эттар Москва, къаьна эрсий столица. Москва бахьанце деча тIемех моастагIчун эскар ата лерхIаш яр Кутузова стратегически уйла...

Эггара низ болашагIа волча моастагIчунцарча къовсама деррига низаш вIашагIтохар духьа тIема хьисапах пайда нийцар Кутузова. Сийлахь-воккхача полководцо новкъостал дир ахархой партизански отрядаш вIашагIйохкара, хIаьта иштта хьайир цо партизански хьисапе леташ йола тIемахой отрядаш а...

26-ча августе (7-ча сентябре) Москвана 110 километр гаьнарча Бородино яхача юрта юххе чIоагIагIа бола тIом хилар эрсийи наполеоновскии эскараштa юкъе. Шинна а оагIорахьара цига латаш хилар 255 эзар саг, цу даькъе 64 йоккха топ а йолаш вола 120 эзар эрсеи 587 йоккха топ а йолаш вола 135 эзар французи.

Бородино этта тIом 12 сахьата бIаьхбелар. Эрсий эскарцарча салташеи эпсарашеи хьахьекхача цIаккха а ца хиннача тайпарча турпалалша белгалбаьлар из. Ше лийрхIарех цхьаккха а кхоачаш хиланзар цига Наполеона. ТIом лаьттача метте эзараш декъий Iо а дехкаш (цига баьча тIем тIа 58 эзар саг вийра наполеоновски эскарцара), эрсий позице опорни пункташ дIалийцар цо... цхьабакъда, толам дIахо бохьабаланзар цунна. Цо даьча тIемаш тIа цIаккха хиланза хIама дар из. Цул а совнагIа, эрсий эскар ший метте латташехьа а, уж пункташ а дIа а хийца, хьалха ше хиннача позицешка юхатIехьашка ваьлар Наполеон. Цига баьча тIемах хиннар фуд геттара дика кхетадора французски полководцо. «Аз мел даьча тIемех эггара унзарагIа бар Москвана юхе баьр ба»... яьхад цо.

Генеральни латилга лохаш хиннача Наполеонага из кхаьчар, цхьабакъда, цо лийрхIар-м хиланзар цунах. Боккъалдар аьлча, эрсий герза толе чакхдаьлар из.

Россе караерзаяра хьакъехьара цун еррига планаш сиххеи хоадамболлаши йохара юхыг хиларца белгалдаьлар Бородино юхе Наполеон эшар.

Бородинал тIехьагIа Кутузова эрсий эскара приказ делар Можайске гIолла Москвагахьа тIехьашка дала, аьнна. КIоарга хьаькъал долча стратега саккхувра юкъара наступлени е еза ха хIанз а хьаэтта ца хиларах. 2-ча сентябре Москва йита а йита, Тарутински маневрах Рязански новкъа баьлар Кутузова бIу. Цу дийннахье а французаш Москве чубелар.

Эрсий доазон тIара Москве кхаччалца хьабена беррига никъ гIаьрал леладеш, низаш деш, нах боабеш хьабера французски эскаро. Iалаьмате чIоагIа нийрча яьккхар Москва...

Москва йита а йита, Рязански новкъа шозза тIехьашка а даьнна, моастагIчоа вIалла дага ца хиннача тайпара, Калужски новкъа Красная Пахра яхача юртагахьа малхбузехьа лестар Кутузова эскар. ТIаккха 20-ча сентябре (2-ча октябре) Нару яхача хи йисте Тарутински позице дахар из.

Тарутиногахьара марш-маневр — Кутузова тIема говзалех эггара тIехярех цаI яр. Москвана къулбехьа дIачIоагIденнача эрсий эскаро къулбехьарча ялаташ дика хьувкъача губернешка, герзий завод йолча Туле, доккха литейни ков долча Брянске долха наькъаш дIа а къувлар, моастагIчун коммуникацешта кхерам тIа а тувсар.

Эскаре нах бахара, ополченски доакъош вIашагIдохкара, кхачанца, барзкъашца эскар Iалашдара, кхачанна а герзашта а запасаш яра центр йир Тарутинох...

Наполеоновски эскаро дIа а лаьца Москва йоагаяьчул тIехьагIа къаьстта сихбелар партизански болам, баьржар зIамига тIом оалаш бола тIом—регулярнии ополченскии кадайча отрядаша а массехк бIаь а эзараш а нах юкъе боагIаш хиннача ахархой партизански отрядаша а деш дола тIемаш. Масала, 1,5—2 эзар саг юкъе воагIаш яр Четвертаков Ермалайи Потапов Федори керте лаьтта жатски ахархой отрядаш, хIаьта Курин Герасим керте лаьттача Богородски отряде 5 эзарнега кхоачаш ахархой бар.

Французски эскаро Москве баьккха бутт цу эскара Iалаьмате халаха яр, цхьанна хIаманна кхоачам боацаш яьккхар цо из ха, 30 эзар гаргга саг къаьстар цунах. Коммуникацешта а бIу латтача районашка а хьинаре тIагIерташ яр эрсий отрядаш. Цул хьалхагIа иштта халача хьала тIа цIаккха а хиннавацар дукха мехкаши столицаши яьхар. Эрсий къаьна столица ше дIалацаро дипломатически наькъаца машара договор дайта а, иштта толамца, гIаьхьа а долаш эскар Париже юхадига а ший тардалар догдоахаш вар французски агрессор. Цхьабакъда, машарга даьхача дегах хIама хиланзар...

Октябрь бетта юххье юха духьалара наступлени йолайир эрсий бIуво 6(18) октябре цо цIаьхха техар Москвана 60 километр гаьна, Чернишня яхача хи тIа, Тарутински лагера духьал лаьттача 20 эзар саг волча Мюрата авангарда.

Тарутински тIемах шийга хоам ма хилла а Наполеона цу сахьате соцам бир Москвера ара а баьккха Смоленске бIу дIабига. Смоленски новкъа гIолла а ца дугаш, тIом тIакхачанза а дукха кхача болаш а йолча Боровск, Малоярославец, Калуга яхача городашка гIолла гадоахарг Калужски новкъа гIолла ший эскар юхадаккха лерхIаш вар французски полководец.

11-ча октябре Iурра денз Дохтурова соединенеша а, хIаьта тIехьагIа цунна новкъостала яхийтача Раевске корпусо а Iалаьмате чIоагIа тIемаш доладаьча Малоярославцагахьа доладелар эрсий эскар. 8-зза карара кара яхар Малоярославец. Генеральни латар де дагахьа цун шинна оагIорахьа чIоагIа позицеш а лаьца Калужски наькъа тIагулбелар бийсана беррига эрсий бIу.

Цхьабакъда, латар хиланзар. Даиман латар лохаш хинна Наполеон хIанз из де лоархIаванзар. Летача ше торгхиларах дог а дилла, цо ший бIуна приказ делар Можайскагахьеи дIахо цIенбаь хIалакбаьча Смоленски новкъа гIоллеи тIехьашка бала аьнна.

Наступлени еча эрсий эскаро хьаьдда хьаллаьцар инициатива. ТIехьашкахьа бода наполеоновски бIу хIалакбаргахьа дерзадаь дар цо дер. Французски императора эскар Россера «ара а ца кхоссаш», хIалакдаь дIадаккха гIертар Кутузов...

МоастагIчоа тIакхувлга говза леладора: французски эскар даиман оагIонашкара тохара болча кхерама кIал а лоаттадеш, цунца ухар керттера низаш. Иштта тIакхувш хилча ше дIахоадавар а кхераш, сацанза тIехьашка аханза валацар моастагI. ТIехьашка дувлача наполеоновски эскара тIехьара тIагIерташ дар башха-дукха доаца низаш. Лелача эскарий отрядаши ахархой партизански отрядаши дийнахь а бус а хадданза оагIонашкара тIалаташ яр моастагIчоа а цун коммуникационни линена а.

Вязьманеи Красныйеи юххе тIемаш хинначул тIехьагIа мIаьдъяь Наполеона корпусаш Оршагахьеи тIаккха Березина яхача хи тIа уллача Борисовгахьеи тIехьашка яьлар. Укхаза шийна егIача боанга чу нийсбелар французски бIу... Березинана юххе даьча тIемаш тIа тIеххьара а бIогора доаккхаш хIама кхийтар наполеоновски эскара...

Березинал тIехьагIа а тIехьара ца доалаш моастагI хIалак веш хилар эрсий эскар... Даьй-мехка тIом латташ баьккхача ялх бетта ах миллион саг дIаваьлар наполеоновски эскарцара.

Агрессораца лоаттабеча къовсаме шоай Даьхе ший лоIаме хулга дир эрсий халкъои эскарои, пархxе йохайир дуненна оалал дара хьакъехьара Наполеона уйлаш. Массанахьа а монархи оттаярах йола уйлаш яьхад сийлахь-воккхача полководца Кутузова, «йохайир российски эскараша хадданза доахача толамаша». Наполеоновски лоалах ше мукъаяккхарах Россе халкъа а салтечун а хамбе безаш я Малхбузеи Европа... Из башхадика толам баккхара Iалаьмате боккха лоархIам бир М. И. Кутузова. Цун хьаькъалера стратеги наполеоновскичул тIех яр, эскарий низи халкъа лоархIами ларде лаьца яр из.

Наполеоновски французски империз Россе аренашка боха а баь, доавол дехьара поход йолайир эрсий эскаро, Европа халкъашта кортамукъале а йоаккхаш... Наполеоновски эскар Россе хIалак дарои 1813-ча шера эрсий эскар хадданза котдувларои хьалхьоадир европейски халкъаш.

1814-ча шера эрсий бIу, цхьоагIонхой бIуца цхьана, Париже чубаьлар. Цу тайппара белгалдаьхад Энгельса, Наполеон «Москва яккха вахар, хIаьта цо цунца эрсий Париже а боалабир».

1941—1945 шерашка хинна Даьй-мехка тIом дукхача хIамашта тара бац 1812 шера хиннача тIема, цхьабакъда, хIаьта а цхьаццадола хIамаш вIаши тара да цу шин тIема.

Цу тIем тIа а вокх тIем тIа а гучаяьлар лоал дахьаш арахьара тIагIвенача моастагIчунцара вай халкъа эгIазали дорхали. Цо а вокхо а деррнгача дуненга дIахьекхар, ший кортамукъали лоIаме хулгеи карара ца далийта этта вай мехкара халкъ мел доккхий гIулакхаш дулургдолаш да.

Иштта дика шекара свекла хьалкхеьй Курчалой района Ленина цIерахча колхозерча Иразнева Азманас кулгалдеча звенос. ХIара гектара тIара 270—280 центнер свекла йоаккх звено болхлоша.

— Районе дикагIчарех лоархIаш я оаха хьалкхеяь свекла, йоах звеньеваяс Иразнева Азмана. — Оаха массане а хьннаре къахьегарах вIаштIехьдаьннад тха из толам баккха.

Октябра сийна яьржача яхьа юкъе яха снхагIа шекара свекла чунйца яккха гIерташ къахьегаш я Азмана звено.

СУРТА ТIА: (аьрдехьа) Иразнева Азмани цун звеноцара болхло А. Усманован.

С. ШЕРИПОВА сурт.

Продукци дикагIа хилийтара

Сийлахь декхар да тха фабрика болхлошта хьалхашка латтар — наха деза хозеи дикеи барзкъаш дукхагIа хьаделга. Цунга хьежжа ассортимент а шерагIа хилийта еза цар. Сорташта оттаяь план укх тIеххьарча бетташка тIеххоачашъяьй. Укх шера цхьаккха а рекламаци хиннаяц фабрика. Цехе чухьа юха тоаде хьатела барзкъаш 2—3 процент кIезигагIа хиннад. Арахеца продукци дикагIа хилийтар духьа дукха мероприятеш чакхъяха лаьрхIад. Продукце дикал миштай хьежара вIашагIъелла комисси бетта шозза хьаже чакхйоал. Барзкъаш хьадеча хана царга хьежаргболаш хIара участке общественни контролераш оттабаьб. ДикагIа бола общественни контролераш ба мастера Рогошинай бригадацара Саркисьян Роза, мастера Головко бригадацара Свинцова Юлия, мастера Леоновай бригадацара Несанова, кхыбараш.

Тикашка берий барзкъаш дохкарга хьежаргболаш дежурнеш оттабаьб фабрика кулгалхоша. Наха хетташ дола барзкъаш малагIаш да а барзкъий дикалахи фасонехи цар еш йола замечанеш миштай а хьеж дежурнеш, цул тIехьагIа уж замечанеш фабрике йийца а йийце, гучадаьнна кхоачамбоацараш дIадоахаргдола мероприятеш оттаю. Масала, школьни форма манжеташ сов шера я, коча кач шин даькъах латт, хIаьта цу хIамаша чIоагIа ца товш хетийтар форма, цудухьа уж кхоачамбоацараш дIадаьхад оаха.

Советски саг материальнии культурнии вахара боарам лакхбалар бахьан долаш хозагIа а дикагIа а хилар деза цунна эцаш дола барзкъа. ХIанз тхона, швейникашта, хьалхашка латта декхар да хьаеча хIамай художественнии технически боарам лакхбар, дикагIа йолча образецашка хьежжа цар дикал лакхъяр.

Берий барзкъаш кердача конструкцех хьадолда аьнна, фабрика лабораторена хьалхашка оттадаь хинна декхар 1-гIа июль а тIакхачалехьа дизза кхоачашдаь даьннад. Укх тIеххьарча хана моделаш дукхагIа арахеца яьннай фабрика. Нагахьа санна 1962 шера 28 модель мара арахийца хиннаеце, укх шера 9 бетта уж арахийцай 50. Моделаш хIанз безамегIа, наха товча тайпара, керда арайовлача модашка хьежжа я. Хозача фасонех дола берий барзкъаш хьадарах укх тIеххьарча хана фабрика коллективана баркал оалаш дукха письмош ух берий даьшкара.

Нагахьа санна фабрико хьалхагIа типоразмероростий шкалага хьежжа яслешка а деша а даха ха тIакхоачаш долча берашта цхьа рост йолаш мара барзкъаш хьадеш хиннадеце, хIанз яслешка аха ха йолча берашта 2 рост йолаши деша даха ха хьатIакхоачаш латтача берашта кхо рост йолаши ду уж. Из бахьан долаш 95 процент барзкъий кхоачам хургба берашта, хьалхагIа 40—50 процент мара ца хиннача.

Болхлошта барзкъаш тегара технологи хьехараи кIадаш довзийтараи дешар хьехилга вIаштIехьдаьккхад фабрике. 9 бетта 27 саг Iомаваьв, хIанз Iомавеш 30 саг ва. Цу гIулакхо доккха новкъостал ду арахецаш йола продукци дикагIа хилийтара. Цхьабакъда, арахецача продукце дикал лакхъяра новкъарле еш йола халонаш а я фабрике. Моделаш еча Ростовски цIенгара кхухьийт фабрикана моделаш, цхьабакъда, фабрикана эшшача боараме моделаш хьакхахьийтац цу цIено. Фабрике экспериментальни цех яц, цудухьа йоккхий халонаш нийслу.

Берий барзкъаш тега фабрикана кхухьийташ дола кIадаш маьха деза а баьде бесаш долаш а да, цудухьа наха дукха хоатташ а дац. Фабрике вышивальни машинаш ца хилар бахьан долаш берий барзкъашта вышивка е йиш хилац.

А. БУЗЛОВА,
берий барзкъаш тегача № 3 йолча фабрика керттера инженер.

Техника тоаеш латт

Тха ремонтни мастерскешка болх сихбеннаб. ХIанззехьа кийчъе доладеннад тхо юртбоахама техника хьатIайоагIача бIаьстанга.

Укх деношка тоаяь даргда кIа хьокха 16 комбайни 8 трактори. Дика опыт йолаш механизатораш ба из болх бераш. Цудухьа вIаштIехьдоал графиках ремонт яра заданеш кхоачашъе а тIеххоачашъе а.

Къаьстта дикача къахьегамца белгалваьннав слесарь Атаев Iалауддин.

— Даккха гIалат доацаш дика хул цун кулгашца хьаяь оатхал, «лоалаяь» йича санна хул цо хьаю фент, болт, кхыйола оатхал,—йоах болхлоша. ХIанз коммунистически къахьегама ударника цIи яккха гIерташ ва Атаев. Сентябрь бетта задани 200 процент совгIа кхоачашйир цо. Укх деношка хьатIадоагIача Октябра цIей сийна социалистически яхье ваьннав из.

Цунца яхье а ваьнна къахьегаш ва къона слесарь, коммунист Алероев Ахьмад а. Доагама аппаратураш тоаеш ва из. Дика кхет Ахьмад ший балхах, новкъосташта а гIо ду. Совхоза партийни организаце бюро член хержав Алероев тIеххьарча собране.

Кхы а ба тха иштта дег тIара къахьегаш бола механизатораш. Коллективо дош деннад укх шера ерригача юртбоахама техника ремонт ханал хьалха чакхъяккха, аьнна.

Б. САУТИЕВ,
МагIалбика района «Ингушский» совхоза ремонтни мастерске нормировщик.

Новаторий ди

Укх деношка Центральни ремонтно-механически заводе вIашагIкхийтар производства новатораш. Керттера цар дийцар дар къахьегама овсарле лакхъярд, продукцега дIабода мах лохбара дешаш. № 1 йолча цеха токара нов. У. Богашева дийцар ший опытах лаьца. Балха кердадараш юкъекхахьарах, болх кхетамца вIаштIехьбаккхара цун торо хул хIара смена задани 180—200 процент кхоачашъе. Иштта шоай балхах дийцар фрезеровщика А. Косенко, токара П. Саблукова, кхыбараша.

ЧIоагIа пайдане да новатораш вIашагIкхетар. ТолашагIа болча болхлоша дIа-юха йовзийтар шоай опыт.

И. СОБОЛЕВ,
ЦРМЗ № 1 йолча цеха начальник.

Iанга бокъонца кийчъе гIишлоний объекташ

Нохч-ГIалгIай совнархоза гIишлошъяра управленена чуйоагIача СМУ-3, СМУ-8, СМУ-11 Iан замалахь гIирсаш хьалдара кийчо мишта яьй хьежар тха рейдови бригада. Колхозное яхача юрта, Наьсаре, Грозне гIирсаш хьалдеча моттигашка а хилар.

Колхозное яхача юрта СМУ-3 хьалдеш дуккха а промышленни гIирсаш да. Тха къамаьл хул промышленни гIирсаш хьалдара керттерча инженерац А. Корпушинца, парторганизаце секретараца М. Костюкаца.

Гуйран-Iан замалахь гIишлош хьалъяра еча кийчон хьакъехьара приказ 1962-ча шера 14-ча июле арадаьннад, цхьабакъда, цу приказа тIа белгалдаьха гIулакхаш хIанзалца хьа чIоагI а даьдац, е коллективе дийца а дац. Iан замалахь балхаш дара еш йола кийчо 15-ча октябре йистейоаккхийла, аьнна да Октябра 45 шу дизара сийна тIаийца социалистически декхар, цхьабакъда, боккъалдар аьлча хIанзалца хьа цунах даь цхьаккха хIама дац. Iана кийчо яра эшшача тайпара йоакхо яц управлене.

ГIишлой-монтажни балхашка планал 5 процент тIех а доалийташ соахка шоаш даьр дага а кхоабаш, Iан кийчо яра къаьстта чIоагIа оарцагIбала безар СМУ-3 гIишлонхой.

Наха чуIе цIенош хьалдеча, кхачан машиний завода, мясокомбината гIирсаш хьалдеча, наькъаш дохкача, иштта кхыдола гIирсаш хьалдеча Iа хургдоацаш санна леладу балхаш. Хьалдетта йистедаьннад номераш 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 йола диазза вIаштIардаь цIенош. Алхха № 1 йолча цхьан цIенна мара гонахьа асфальт йиллаяц, эггара хьалха йоачан хилча дIатIаваха йиш йоацаш хотта хургба вокх дерригача цIеношта гонахьа. № 1 йолча цIагIа йистедаьннад сантехника балхаш. Ийнаш тохара динза дисар деш латт цу цIагIа, басараш хьакха кийчлуш а ба.

ХIанз шелъеннай. Пишкаш летаеш ца хилча хала хургда чухь деш дола балхаш кхоачашде. Планах укх шера йистедаха дезаш да хIаране чу 78 квартир йола диъ цIа, берий яслеш, 920 бера лаьрхIа школа, цхьабакъда, цу гIирсашка Iана кийчо еш яц, уж дIоахдаьдац, кизгаш техадац, арахьара наIараш дIаегIаяц, чура балхаш геттара во лел №№ 2, 3, 7, йолча цIеношка.

Наха чуIе хьалдеча цIеношка, школе, яслешка пишкаш чуехкаяц. ЦIеношка а кхыча объекташка а геттара во вIаштIехьбаьккхаб «Кавсантехмонтажеи» совнархоза специализированни СМУ-и болх. Чура балхаш Iан хана де лаьрхIача объекташка сантехника йистеялга эггара хьалхарча аргIанна Iалашхургдолча тайпара «Кавсантехмонтажеи» специализированни СМУ-и болх вIаштIехьбаккха декхарийла я СМУ-3. Мясокомбинате а кхачан машиний заводе а дукха я цу гIулакхашта кийчо янза объекташ.

Къаьстта воча хьала тIа да фикальни канализации хий цIенду гIирсаши. Iан кийчо яра даькъе геттара боккха лоархIам болаш я фикальни канализаци. Насоснеш, хий дожийта моттигаш, биологически фильтраш а чуйоагIаш дола цIеноши гIирсаши хьалделга сихха йистедакханза даргдац, уж хьалдаь даха деза ханаш кхозза а тIехьаяьхай.

БIаьстан юхье хотта баьннача хана наькъаш вIаштIехьа ца хилар бахьан долаш чIоагIа халача даргдолаш да цхьайолча объекташка гIишлоний материалаш дIатIакхухьилга. Цудухьа гIирсаш хьалдеча моттигашта тIадолха наькъаш кийчделга сихде деза.

Болхлошта бIоахбала а царна хIама даа а помещенеш кийчъяра гIулакх геттара во латт. 500 совгIа болхло ва Грознера а кхыча моттигашкара а машинашца хьакхувлаш, цхьабакъда, цу гIулакха лелаш йола ерригa машинаш яц нах дIа-хьа кхувлара кийчъяь. Къахьегам лорабелгеи производстве санитарни хьалаш хулийтилгеи СМУ-3 профсоюзни организаце дувца а вIаштIехьдаккха дезаш а да.

Рейдови бригада иштта къамаьлаш хилар СМУ-8 начальникаца нов. Власовцеи парторганизаце секретараца нов. Асташкинцеи. Нов. Власова цIендаь хьадийцар Iан замалахь балхаш дара кийчо мишта яьй а, цу даькъе малагIча хана фу де лаьрхIад а.

Дукха ха йоацаш гуччахьара партийни собрани хилар СМУ-8. Укхаза дийцар Iана кийчо яра дош а. Цига дакъа лоацаш бар даим болх беча производственни совещане членаш, инженерно-технически болхлой, бригадираш. Iан замалахь болх бейиш хургйолаш кийчо во ярах участкай балха чIоагIа критика еш къамаьл дир СМУ-8 здравпункта лоро нов. Альферовас. Цо аьлар, цIеной кораш кизгаш тоханза хилар бахьан долаш болхлошта шелалла лазараш хул, вIоахвала, кхача баа, дIайха хий долаш моттигаш вIаштIехьъяьхаяц дуккхача участкашка, балха дувхаду барзкъаш хьалъувхкаш шкафаш яц, хьалдеш латтача цIеной коашка бIеха я.

Шовзткъе бархI квартира йола 6 цIа хьалдеш латтача 853 квартале нийсденнад тхо. Царех ши цIа штукатурка еш латт, хIаьта вож диъ хIанз а дотташ да. Тхо тийшар лор нов. Альферова бакълувш хинна хиларах. ЦIенош деча коа даьха дерригa ораш да, йистеьннаяц коашкара коммуникаци, кирпишк, аьшкабетона доакъош дада хьал-Iо а кхийса, ког дIакхийтта саг лозаве а мегаш. Кизгаш тоханза долча цIеношка штукатурка еш боахк кхалнах. ЦIеношка сантехника янза хиларах дIоахде йиш йолаш дац. Цунах гуш да цIеношка Iай болх бе йиш хургйолаш кийчо яь ца хилар, цудухьа чуIе цIенош ханнахьа хьалдаь ца дала мегаш а да. ЦIеношта тIадолха наькъаш дахкаь даьннадац, из бахьан долаш, эггара хьалха догIа дийлхача дийнахьа объекташка материалаш тIаоза хала хургъя. Чура балхаш де йиш хургйолаш хIанзе а чуйилла еза цIеношка йIовхал, цхьабакъда, сантехника йистеьннаяц, хIаьта совнархоза специализированни СМУ ший болх чIоагIа мела бу.

853 квартала йIовхал тела езаш йолча котельне цхьа яй оттабара а шоллагIа бола яй йистебаккхара а дош хIанз а къоастаданза да. Iан замалахь болх бе йиш хулийтаргйола керттера дешаш, эггара хьалхагIа котельни болх бе йолайолийтилга, къоастаде деза СМУ-8 начальника нов. Власовеи совнархоза специализированни СМУ начальника нов. Крамышевеи.

Наьсарен района СМУ-11 производственно-технически отдела начальника нов. Кучкаева хозача дешашца дувц хьатIадоагIача Iанга дика кийчо ю оаха яхаш. Кучкаева дувцачунга ладийгIача массанахьа а порядок я. Бакъда, дIатеххача иштта дацар гIулакх.

Дукха ха яц трикотажни фабрика хьалъе йолаенна. Дукха болхлой боахк цига къахьегаш. Царна хоза салоIа моттиг эшар. Из яц. Цхьа будка я коа юккъе латташ. Цу чу Iоха моттиг яц. Пенех чакхсадоагIа. ЙIовхал лац цу чу латтача зIамигача пишко. ЧIоагIа хотта ба коа.

— Дийнахь сарралца кулгаш дIоахде моттиг йоацаш хьувзар тхо дахача Iай, — йоах болхлоша. Укх шера а иштта хургда.

СМУ-11 керттера участок я раствор хьаю пункт (начальник нов. Дидигов). Дукха ха я цига заводера дIайха хий хьачудилла деза, хIана аьлча Iан замалахь шийлача хица хьае хала я раствор. Цу тIа дика а хилац. Из болх хIанз а юкъекхаьчабац. Сангар яьккхаяьлча сецар из гIулакх.

Иштта мара терко яц укхаза бахача наха квартираш хьалъеш боахкарий а. Делкъийна салоIача хана чубаха дIайха цIа дац. Канала йисте 48 квартир йола цIенош хьалде гIоргба кастта болхлой. Бакъда, цига а кийчо яьяц Iай болх бара.

ХIанз а кIир, цемент, гIум Iалашъяьяц СМУ-11 кулгалхоша. Iай хала хургда уж материалаш кхыча моттигашкара хьакхахьа.

Дукхаза собранешка, совещанешка дийцад уж гIулакхаш. Бакъда, хьадеш цхьаккха хIама дац.

Рейд чакхйоаллаш оаха къамаьл дир совнархоза гIишлош еча управлене керттерча инженераца нов. Мищенкоца, управлене производственно-технически отдела начальникаца нов. Тесляца.

— Ерригa организацеш кийча йий Iай балхаш де? — аьнна шоашка хьаьттача цар йоах: цхьайолча СМУ-шкара дIаикхача, бокъонца де деза балхаш чIоагI а даь тхога хьакхаьчад, цхьабакъда тхо хIанз а хьежа даьннадац царга. ТIаккха, канализаци а йоацаш мишта хьалдаь даха безам ба цар СМУ-3 хьалдеш дола чуIе цIенош, яслеш, школа, мясокомбинат?

Канализаци йиллара гIулакха доккха гIалат даьд проектни организаце, йоах нов. Тесляс, из бахьан долаш дукха къахьега деза тха из болх вIаштIехьбаккхара, хIаьта канализаци кийча ца хиларах дуккха объекташ хьалъяь яха йиш йоацаш латтилга бакъда. ГIишлош йистеяха оаха оттаяь ханаш яр: 1 август, 1 сентябрь, 1 ноябрь.

ХIанз мо мара кхы дикагIа болх ца бойя гIалат хургдац, нагахьа санна 1 ноябрь тIакхачалехьа йистеяла езаш йола объекташ а йисте ца йоалаш юсаргъя аьлча. Укх гаргтарча хана канализаци чакхъяккхара дийнахьа а бус а болх белга вIаштIехьдаккха деза совнархоза гIишлошъеча управлене. Къаьстта терко е еза Iан замалахь йистеяха лаьрхIа объекташ материально-технически ресурсашца Iалашъяра, маркхал кегабу машинаш кийчъяра, объекташта тIадолха наькъаш дахкара, газ, хий чудиллара, канализаци йиллара, йистеяха лаьрхIача объекташка Iан замалахь балхаш дара субподрядни организацеш кийчъяра, лаьрххIа кийчъяьча машинашца болхлой балха хьакхувлара.

«Сердало» рейдови бригада:
Ф. ЕРМОЛЕНКО — СМУ-8 каменщиктий бригада бригадир;
С. АЙДАМИРОВ — СМУ-3 комплексни бригада бригадир;
А. ГОЙГОВ — СМУ-11 местокома председатель;
I-Г. ТАНГИЕВ — инженер;
Б. КОСТОЕВ, М ЗАНГИЕВ— «Сердало» корреспонденташ.

Белорусски ССР. Республика юрта боахама къахьегамхой болча хьоашалгIа ваха хилар кубански свекловод — Социалистически Къахьегама Турпал Владимир Светличный. ЦIи хеза механизатор волча Минске баьхкар белорусски свекловодаш, комплексни механизированни звеной кулгалхой, агрономаш, колхозийи совхозийи инженераш.

В. Светличный волча баьхкараш Мински района «Ждановичи» яхача совхозе бахар. Цига хьаьшо белорусски механизаторашта практике йовзийтар шекара свекла кхеяреи чуэцареи технологи, цо дIахьекхар свекла чуэцаш йола комбайн нийс мишта е еза, балха опыт ювцаш дIаюха дагаваьлар из.

Сурта тIа: В. Светличный (юккъервар) «Ждановичи» яхача совхозе белорусски механизаторашца къамаьл деш ва.

В: Лупейко сурт.
ТАСС фотохроника.

Хьокхаме хила еза опытни станци тIехьаюс

КПСС ЦК мартовски Пленума соцам тIа йоах:

«Дулх дукхагIа даккхар духьа лоаттабеча къовсаме керда йоккхий рубежаш яха еза:

...Хьалхара этап—бIаь гектар оахама лоархIаш 75 центнери бIаь гектар вокх лаьтташта лоархIаш 16 центнери дулх даккхар. Из программа кхоачашъяро вай мехка торо лургья сага сих дулх даккхара Америка ВIашагIкхийттача Штаташта тIехьакхе.»

Из лоархIамера боахама-политически задани мишта кхоачашъю Нохч-ГIалгIайчен республикански опытни станце? Опытни станце кулгалхоша йоах, дулх даккхара хьалхара этап 1965 шера, вешта аьлча семилетка чакхйоаллаш, кхоачашъергья шоаш. Цхьабакъда, цар денна из дош а каьхата тIа мара дац, хIана аьлча, гIулакхашца бакъдеш дац из.

1945 шера вIашагIъеллай Грозненски областной юртбоахама опытни станци 975 гектар лаьтта а долаш. ТIехьагIа цу опытни станцега дIабелар Комсомольски яхача поселкера Грозненски юртбоахама техникума студенташа Iомабеш хинна боахам. Опытни станце лаьтташ кхаь районе дар: Шаьла, Грозненски, Урус-Мартана. Белгалдаккха деза, из опытни станци дуккхача хана денз Iилма-тохкама, опытни учреждени а йоацаш, подсобни боахама хьала тIа хинна хилар. Юрта боахама продукташ кIезига йоахаш хилар бахьан долаш колхозаштеи совхозаштеи юкъе сий долаш яцар из. Цхьабакъда, хIара шера Iилман балхага цхьа миллион совгIа ахча-м ухийтар, пачхьалкхенна из юхаметта ца оттадешшехьа а.

Пайда хьа ца а луш шоаш доадеш дола рузкъа лаьтта ца тоъар, аре ца хилар, опытнохьокхама болх боаржабара эша хьалаш ца хилар бахьан долаш да, йоахар станце кулгалхоша. Цхьаболча болхлой дехар кхоачаш а даь, Iилма-тохкама балхаш шерагIа доаржадар а республика колхозаши совхозаши дикача фуцеи племенной фух долча хьайбашцеи Iалашъяр а духьа, дикагIа йола прогрессивни методаш республика колхозийи совхозийи производствана юкъеяхьар духьа, 1960 шера ший беррига боахам а тIехьа опытни станцега дIаелар Урус-Мартана района «Предгорненский» совхоз. ХIанз 15 эзар гектарал совгIа да цун лаьтташ, царех оахараш — 10 эзар гектар. Йоккха паргIато, шортта болх бе моттиг кийчйир опытни станцех юртбоахама Iилман хьалха латтача опытеи юртбоахама штаб яр духьа — опытни станцех бокъонца бола хьокхамера, пайданера боахам бар духьа. Уж декхараш дика кхоачашдар духьа цу боккхача а чIоагIа лоархIамерча а боахама кулгалде оттавир дика организатор, республика юртбоахама министра заместитель Попенко Николай Архипович. ХIанз мукъах дерригa а лерттIа дIадолалург ма дий аьнна хеталора.

Юххера а хиннар фуд? 1961 юртбоахама шу 438 эзар сом зе а хулаш чакхдаьккхар республикански опытни станце, цу зенах ши дакъа хьайбай боахама хиннад. Тишделар хьайбай боахама дерригa доакъош: исхали ду тха доаха опыта леладу жа Iул дIадаьккхад, во кхабар бахьан долаш деннад 280 бежан, 1276 хьакха, 13700 котам. Даьча лоархIамаша хьахьокх, хьайбаш къе доврах опытни станце 1060 центнер дулх доадаь хилар.

1962 шера хьалхарча ах шера ца доаккхаш диса дулх 2 эзари 60 центнер да, шура — 1060 центнер. Укх шера пхе бетта опытни станце къе дейнад доахани коа тIара оалхазараши: 47 бежан, 417 хьакха, 10500 оалхазар. 1962 шера хьалхарча 6 бетта 277 эзар сома зе хиннад хьайбай боахама, цу даькъе совнагIа алапеш теларах 28 эзар сома, совнагIа доакъараш теларах 21 эзар сома, йоаккхалургйола продукци, ца йоаккхаш йисарах 228 эзар сома.

Цу цифраех гуш да, хьайбай боахам чIоагIа кхерамерча хьала тIа хилар а кхы хье ца луш из тоабара де дезар динза дарг ца хилар а. Цудухьа лакхлац опытни станце 100 гектар долча лаьттанна лоархIаш йоаккхаш йола продукци, уж яхара боарам дуккха лохагIа латт цига, КПСС ЦК мартовски Пленумо оттаяьча заданеел.

100 гектар долча лаьттанна лоархIаш хьалха хиннача «Предгорненский» совхозо доаккхаш хинна дулхи хIанз республикански опытни станце доаккхари вIаши нийсдича гучадоал опытни станце боахам цхьан метте латташ хилар. Масала, 1959 шера «Предгорненский» совхоза массе тайпа дулх ши эзари 953 центнер даьккхар, 100 гектар долча оахама лоархIаш даьккха дулх 28,3 центнери юртбоахамерча вокх лаьттай 100 гектара лоархIаш даьккхар 5,6 центнери хилар; 1960 шера цу совхозо даьккхар 2147 центнер дулх е 1959 шера даьккхачул 806 центнер кIезигагIа. 1961 шера республикански опытни станце даьккха массе тайпа дулх 3104 центнер хилар, 1959 шера «Предгорненский» совхозе даьккхачул 151 центнер совгIа; 1961 шера опытни станце даьккха дулх хилар: 100 гектар оахама лоархIаш 29,3 центнери 100 гектар юртбоахамерча кхыча лаьтташта лоархIаш 6,6 центнери.

Цецвоаккхаш хIама да, республикански опытни станце 1962 шера дерригa дулх 3003 центнер мара даккха план оттаяь ца хилар, вешта аьлча 1961 шера даьккха хинначул 101 центнер кIезигагIа. Нагахьа санна дулх даккхара йола опытни станце из план 1959 шера «Предгорненский» совхозо даьккха хиннача дулхаца нийсйича, лоадама хIама йоккхагIа яц— 50 центнер мара. 1962 шера планах опытни станце лерхI хIара 100 гектар оахама лоархIаш 28,3 центнери юртбоахамерча кхыча лаьттай 100 гектара лоархIаш 5,4 центнери дулх даккха. Цо хьахьокх опытни станци рубеж яккха дага а йоацаш, 1959 шера из боахам «Предгорненский» совхоза цIерах болча хана хиннача боарамал тIех ца яла лаьрхIа хилар. Укх шера дIабахача хьалхарча 6 бетта даьккха массе тайпа дулх хул: 100 гектар оахама лоархIаш 10,3 центнери 100 гектар долча вокх юртбоахама лаьтташта лоархIаш 2,1 центнери.

100 гектар долча оахама лоархIаш дулх даккхара хьалхара рубеж яккхара (10 эзар гектар оахам долаш хилча) 7 эзари 950 центнер дулх даккха деза Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен юртбоахама опытни станце. Нагахьа санна «Предгорненский» совхозе 1950 шера даьккха дулхи шера план кхоачашъеш опытни станце 1962 шера даьккха дулхи вIаши нийсдича гучадоал кхаь шереи ах шереи опытни станце даьккха дулх 0,3 центнер мара тIакхийтта ца хилар. Нагахьа санна опытни станце болх хIанз мо мара дIахо а кхы дикагIа ца леле, 100 гектар оахама лоархIаш 75 центнери 100 гектар юртбоахамерча вокх лаьтташта лоархIаш 16 центнери дулх даккхара Iальмате дукха ха эшаргья цунна.

Тоамбоацщаш чIоагIа тIехьайисай опытни станци шура яккхара а. Нагахьа санна юртбоахамерча лаьттай 100 гектара лоархIаш 1960 шера 200 центнер из яьккхаяле, 1961 шера яьккхар 177 центнер хиннай, е 1960 шера яьккхачул 23 центнер кIезигагIа, хIаьта укх шера хьалхарча ах шера яьккхар 58 центнер я. Ерригa а 6 бетта яьккха шура 7340 центнер мара яц, хIара фуражни Iатта лоархIаш яьккха 856 килограмм шура мара яц. Юкъера лаьрхIача хIара фуражни Iаттагара республике яьккхачул а 39 килограмм кIезигагIа яьккхай шура опытни станце.

Опытни станце шерра дегIадоаладе деза сихха онда доалаш дола хьайбай тайпа — хьакхарчи коа тIара оалхазараши, доахан чуоттадаь дукхагIа кхаба, дарегIа доакъараш Iалашде, фермашта механизаци е, дикагIа йола къахьегама приемаши образецаши производствана юкъекхахьа еза. Баь болх миштаб хьажара бола бустам 100 гектар лаьттанна лоархIаш йоаха продукташи уж яхарга дIабода махи хила беза.

Х. АРСАНУКАЕВ,
Нохч-ГIалгIай Iилма-тохкама института экономика сектора воккхагIа вола Iилман болхло.

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ГІУЛАКХАШ

Референдум хургйола ди гаргаме кхоач—президента де Голла 28 октябре лаьрхІай из — Францера политически кхохкам чІоагІлуш латт. ДукхагІа болча французаша дика кхетадаьд, дувцаш дар алхха президент харжара порядок белгалъеш йола конституце статья кийчъелга хинна ца Іеш хилар. Карта тІа оттаяьй Франце кхел, цун чура а арахьара а еррига политика дІахо дегІаухаргйолча наькъий хьакъехьара керттера дош.

Мехкара Іаьдал де Голла шецхьаннена бе деллача 1958 шера аьхки денз Франце хиннача гІулакхаша дика кхетабаьб миллионаш французаш. ХІанз республикерча дукхха а дукхагІа болча наха кхетаду, кхыметтел къаман турпал лархІа а безам болаш, селлара чІоагІа шоаш политически мах баьча сага шоаш мел гІалат баьнна хиннаб. Деголлевски правительствах бола тешам байнилга де Голла партецарча депутаташкара дІа мел ийккхача парламентски французаша шоай голосашца хьахьокхар хьал дараша делаю комбинацеш бахьан долаш а доацаш, коммунисташ а, МРП яхача католически партегахьа бараш а, «Шоай лоІамерча республиканцийи ахархойи» парти а йолаш дукха адамаш чулоацаш йола, цхьанне бе Іаьдал дахара духьалара бІарчча цхьа политически лагерь берригача мехка хьахилар бахьан долаш да.

Ше французски империалистически буржуазе Іу волчча бесса ше вовзийта реакционни тІема каста викал а волга гучадаьккхар алхха де Голль ше вар. «ПхелагІа республика» латтача шерашка французски халкъа вахара бокъонашта, цун демократически паргІатонна духьала монополеша леладу гІулакхаш лаьгІ ца луш, кхы а дукхагІа чІоагІделар. Оасовски бандай террор яржаро къаьгга хьахьекхар, мехка чурча хьалашка Іаьдал де Голла ший бе долларо фу тІакхоачаду. Цхьабакъда, наьха бІаргаш кхы а дукхагІа хьадийлар де Голла арахьарча политико, малхбузенгермански реваншисташца из гучахьа барта вахаро, машара гІулакхаи Франце ший къаман хьашташтеи кхерам тІатессаш йола цу массане а антисоветски планаш цо йизза хьаллацаро.

Францеи Малхбузен Германеи доал ду классаш вІаши гарга аха йолаеннай пхелагІа республика хьа а хилалехьа. 1949 шера, Малхбузен Германи Французски правительство раьза а йолаш Европейски экономически цхьоагІон Организаце дІачуийцача хана денз, Франце мога а деш, тайп-тайпарча хьалхагІа экономически, хІаьта цул тІехьагІа НАТО а йолаш йолча тІема-политически организацештеи союзаштеи юкъехкихьай хадданза.

Де Голль пхелагІча республикана керте эттача хана, дукхха французаш бокъонца тешаш бар из тайпа никъ хоадабаь дІабоаккхаргхиларах. «Комба» яхача газето 1958 шера 11 июле наха тІалатта уж хІамаш белгал а доахаш, ше тешаш хилар хьахьокхар деррига Іаьдал шийй бе деллача президента «Французски арахьарча политика ко, масала, ФРГ-ецарча гІулакхий хьакъехьарча деша, 180 градус го боаккхийташ кхоста дергхиларах». Де Голла теха а техар цІаькха наькъа гола, тохханзар шийла хьалхагІа хинначар тІагІертта лелаяьча Бонннаца цхьоагІо хилара политикана тІера валаргахьа-м, техар тІом болча хана а тІом дІабаьннача хьалхарча шерашка а цо ше гитлеровски Германена духьала кхайкабаьча наькъа тІера валаргахьа.

Дукха ха йоаццаш Малхбузен Германе волча хана, де Голла хоастабаь а гІадбига а бІаргех хий даьккхар бохабанза мел бисача нацисташтеи «великогермански» идеяш лелаераштеи Малхбузен Германена санна, Францена а, «цхьана бокъонца кхерам ба Советски Союзагахьара», аьнна ше яьча заявленеца. Цу тІа а, 1944 шера декабрь бетта барта хиларей вІаши новкъостал дареи хьакъехьа франко-советски договор дарца дувзаденна цо йоахар:

«Францена доакъазал тІакхачара бахьан дар Францеи Россеца ца хилар, цунца барта ца хилар, лерттІа договор ца хилар... Германегахьара эггара хьалха кхерам тІабоагІаш а Германе тІом хьоабаьча хана эггара дукхагІа зуламаш хулаш а дола мехкаш да Францеи Росси... Французашта хов Советски Россе шоашта фу дика даьд, царна хов, шоаш мукъа бахара керттера дакъа лаьцар Советски Росси йолга».

Из тайпа ба хІанзарча французски президента хьабена никъ. Бокъонца поэта дешашца аьлча,

Цо доагадаьд, ше корта мел бийттар,

Корта бетт, ше доага мелдаьчоа.

1958 шера аьхки денз 10-зза совгІа вІашагІкхийттав президент де Голльи канцлер Аденауэри. ХІара уж вІашагІа масса за кхет цар дийцар да Парижа-Бонна соа чІоагІъеш дола бІеха гІулакх тоаделга. Цу «соано» бокъонца лерхІаш дола хІамаш геттара къайлакхухьар деголлевски пропаганда, из гІулакх французскии немецскии халкъашта юкъе машар бе дагахьа леладу ала а гІерташ. Цхьабакъда, бакъдолча хІамаша бІаргаш хьадийлар цу гІулакхах ца кхеташ хиннарий. Цар хьахьекхар, из гІулакх халкъашта юкъера доттагІал тоадар духьа хьовзадаь а доацаш, шоллагІча дунен тІемах хьахиннача хІамашта ревизи яр духьа французскии малхбузен-германскии империалистически гІозарий барт вІаштІехьбаккхара хьовзадаь хилар. Деголлевскии боннскии официальни пропаганда халкъий барт-цхьоагІо оалаш яр, мадарра аьлча, французски коммунисташа бокъонца, нийса белгалдаьккхача тайпара «сейфий вошал» да. Из хьахилийтад французскии малхбузенгермански буржуазена цхьатарра социализми демократии гоама хиларца. Цу гоамало вІаши мархІа техар французскии малхбузенгерманскии монополеш. Ший аьлаша кхихьа никъ лаьцар де Голла а. Франце къаман хьашташ теркал ца а деш, Аденауэра мархІа нийсвелар из, шийна ховшше а вІаштІехьдаьккхар цо Парижа — Бонна соана хьалхле, хІаьта долче Центральни Европа гІулакхашта а Малхбузен Германега хулга. Эггара тІехьа де Голль Малхбузен Германе вахаро хьахьекхар, арахьарча политика керттерча дешашта Париж Бонна позицеш тІа оттар, дунен халкъашта юкъера кхохкам кІаьдбарга бода никъ цо раьза а хинна хьаллаьца хилар.

Тамаш яц, де Голла гІоттаьча «конституционни реформа» мохк корзагІбаьккха хилар. Французски халкъа гу, цхьанне бе Іаьдал доаллаш йола режим чІоагІъяларо хІанзарча хьалашка Франце исторе чухь ца хинна тайпа йоккха доакъазал цунна тІаяр кхерам болаш йола чуреи арахьареи политика котъяла мегаш хилар.

Де Голлеи ерригача французски реакцеи хьувзаеча кхерамерча маневрашта духьала демократически бокъонаш юхаметтаоттаяр духьа лоаттабеча къовсаме ший низаш кхотадарца жоп лу французски халкъо. Мехкара деррига демократически низаш барта хиларах тийша я цун паргІато. Де Голла планаш йохаергъяц хІанзле а парламенте деголлевски правительство эшае вІаштІехьдаьннача дерригача политически низаша хадданза къовсам лоаттабеш хилча мара. Духхьал из дара тІахьех бІарчча демократически фронт вІашагІйоллилга тактически гІулакх санна а ца лоархІаш, ший керттера политически декхар санна лоархІаш йолча Компарте. ХІанзле а из уйла могаеш хоз дукххача кхыча партей лидераша деча къамаьлашка а, цу даькъе дукха ха йоаццаш социалистически парте деятела Газье даьча къамаьлаца а. Цхьабакъда, коммунизмана духьаларча харцонаша тувлабаь болча цу партецарча цхьаболча деятелий уйла я къаьстта цхьан парте наькъаца маневраш лелае. Гучох, из уйла хила мег социалистически парте къаман совето «оппозицен оагІонгахьа барашца хоржамашта хьалхара пакт вІашагІйолла» ше кийча хилар хьахьекха а мадарра аьлча кастта хургдолча хоржамашка коммунисташца барта гІолга ший моттигерча организацешта ца могийташ а йола инструкци оттае дагадохийтар. Гучох, цхьаболча правосоциалистически лидерий хІанз а сакхийнадац реакцена духьаларча къовсаме котало йоаккхаргьяр «гора этта еш йола бунт» а йоацаш, французски халкъах дола дукхха адамаш цхьатарра кхотаденнеи цхьоагІо йолеи фронт хиларах. Бокъонца из тайпа къовсам лоаттабара тІахьех французски халкъ Коммунистически парте, тешаме мелволча французо.

Я. МАЗОР.

Сийлахь-боккхача Октябра сийна яьржача социалистически яхье тІехдика къахьегачарех я номер шиъ йолча барзкъаш тегача фабрика 4-ча участкера мотористка Макаева Яха.

Ше фабрике балха енача дийнахьа денз дикача балха толамашца дІайовзийтай Яхас. Балха енача шоллагІча шерре а коммунистически къахьегама ударника цІи яккха вІаштІехьдаьннача Макаевас хІара сменах цаІ ах—шиъ гаргга балха нормаш йоах.

Октябра цІейна сийленца накъа йодаш кхы а чІоагІагІа къахьега, аьнна йиълагІча участка коллектива цІерах дош деннад Яхас.

Сурта тІа: барзкъаш тегача 4-ча цеха мотористка, коммунистически къахьегама ударник Макаева Яха.

И. ПЛИЕВА сурт.

ГУЧАДАЬННА ЛОАРХІАМЕ ХІАМА

Материальни культура памятникаш дукха хиларца дукххача хана денз белгалйоалаш я ГІалгІайчен лоамара ЖІайрахьа чІоже. Республика цу. хозача моттигера къаьнара хІамаш Іома а деш, гІалгІай халкъа а ерригача Къилбаседа Кавказа а исторе дукха а керда оагІонаш сийрдаяьхай Іилмахоша: археологаша, историкаша, этнографаша. Цхьабакъда, хІанзарча гІалгІай даьй баьхача цу чІожера еррига къайленаш яйза яьннай ала йиш яц. Юкъюкъе дІаяхача замах дола керда хІамаш гучадувл цига историкашта.

ХІанз дукха ха йоаццаш дилла дукха зама а йолаш долча наькъа такилгах йода говр цІаьхха когашта кІалхара лаьтта чу а кхийтта цхьан боккхача кІоага чу ийкха хиннай Бейне яхача лоамарча гІалгІай юрта гаьна доаццаш. Юртарча наха из гІулакх дІахайтад Нохч-ГІалгІайчен краеведчески музеяга. Сихха цига бахаб музея болхлой. МоллагІа бола кІоаг а боацаш, цхьан йІаьхийча кхалсага каш хиннад из.

Тхьовра цхьан хана цу тайпара боккха кІоаг а баьккхе венна саг дІаволлаш Іаьдал хиннад «алан» оалача халкъа. Укхаза ЖІайрахьа чІоже дІаелла хиннай цхьа белгалъяьнна алански кхалсаг.

Цу ханарча Іаьдалах цунца дІаехка хиннай дийна йолча хана цо лелаяь хІамаш. Дукха хІамаш кораяьй цигара Іилмахошта: ІажагІо бос а болаш геттара йиткъача кизга Іоакъах яь ий пхьегІа. Бронзах даь пхьарсах доахкаду гІозараш, гургилгаш, чІовгаш, лергайоахкоргаш — кхалнаха лелаю уж еррига хІамаш кораяьй цу кашара.

Археологаш геттара гІадбугаш хІама дар цигара кораяь тайп-тайпара бос а форма а йола кач йоадаю гизгаш. 383 гизг корайир цу кашара археологашта. Уж еррига хІамаш тара я хІанзарча Египта, Сире, Закавказья территоре тІарча городашка хьаеш хинначарех. Къилбаседа Кавказе баьхача нахаи цу гаьнарча мехкашкарча халкъаштеи юкъе айхха бувзамаш хинналга хьахьокх кхы цхьаькха хІамо а. Цу кхалсага гизгашта юкъе доахкаш Іарбий дото ахча а хиннад («диргемаш»):

Хьагучох, 900 шу хьалхара хила мегаш да Бейна юххера корадаь кхалсага каш. Республика цу районе духхьашха корадаь а чІоагІа лоархІаме а памятник да из. Цо хьахьокх цу замах а нохчийи гІалгІайи даьй хІирий даьщца чІоаггІа барт-цхьоагІо а йолаш баьха хилар.

Къилбаседа Кавказе даьха халкъаш ишта барт-цхьоагІо йолаш хиларах хиннад юкъерча бІаьшерен юххье Центральни Предкавказья халкъаш селла низ болаш. Из цар цхьоагІо чІоагІа хилар белгалдеш дукха йоазонаш даьд Іарбий, византийски, гуржий, ишта кхыча историкаша. Из бакъду ГІалгІайчен дегаметтера-ЖІайрахьа чІожера каш даьстачара кораяьча хІамаша а.

Бейна юххе кашара кораяь хІамаш чІоагІа хьехаме хІамаш я. Республикански музея цхьан зале хьаоттаяьй уж.

В. ВИНОГРАДОВ, археолог.

Студентий новкъосталца

Укх деношка цІабаьхкаб совхозашта а колхозашта а новкъостала баха хинна Нохч-ГІалгІай пачхахьалкхен педагогически института студенташ.

Дика новкъостал даьд цар вай республикерча совхозаштеи колхозаштеи пачхахьалкхенна ханнахьа ялат дІадалара. Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза новкъостала баха бар нохч-гІалгІай отделене студенташ. Цхьацца йола группаш хьехархой шоашца боацаш яр, цар кулгалхой бар группай староташ. Болх дика бора цар.

73 саг юкъевоагІача студентий коллективо 15 дийнахьа кулгашца хьаяьхай 300 тонн хьажкІаш. ХІаьта транспорта тІа а етта дІаяхьийтар 340 тонн.

Толамаш даьхар группашта юкъе болх дика баьча гІалгІай группои нохчий 1 «Б» группои. Цар яьхар 97 тонн хьажкІаш.

А. БЕКОВ, пединститута хьехархо.

Вахарца бувзам чІоагІбеш

Боккха лоархІам болаш гІулакх да цхьайтта шерарча школашка тайп-тайпара производственни говзалаш Іомаяр. Цу гІулакхо дешархой хьаькъали кхетами лакхдаь а ца Іеш къахьегамцара безам совбоаккх, дІахо йодача хана нийсагІа бола вахара никъ лаца гІо ду.

Цу хьакъехьа дукха балхаш даьд тха школа. Цунах «Политехнически цхьайтта шерара» школа хиннай 1959 шера. Доккхий хувцамаш хиннад цу хана денз.

Школа коа ваьлча бІарга ца го йиш яц яь йоккха гІишло. Из я школа мастерски. Цу мастерске дукха цехаш я: металл теда, радиотехника Іомаю, дахчах хІамаш ю. Школе болх беш я хІамаш тега, чертежни балхаш ду кружокаш. Цул совгІа йоккха учебни цех я тха «Красный молот» заводе а. БІарччача оборудоване комплект йолаш я из боккхача лоархІамера цех.

Йоккхий торонаш я тха школа. Цу торонех бизза пайда эца а гІерт тхо. Дешархоша производстваца бувзам лелабе болалу 8-ча классера денз. Эггара хьалха теори Іомаю цар. «Красный молот» заводе тхоай цех хиларо тхона гІо ду теори практикаца ювза. Тайп-тайпарча балхашта лаьрхІа йола станокаш Іомае йиш хулийт цу гІулакхо.

БархІ класс яьккхачул тІехьагІа дешархочун йиш я шийна еза специальность харжа. ХІаьта специальносташ шортта йолаш я. Дешархочох хила йиш я 2-гІча разряда радиомонтажник, 2—3-гІча разряда токарь, тІехнахьа дувхаду барзкъаш тега мастераш. МалагІча тайпара а мишта а хорж тха дешархоша специальность? Нагахьа санна 9-ча классерча дешархочо заводерча цехе оатхал тоаеш, хьокхаш, хоадаеш дика говзал хьахьокхе, цунна 10-ча классе кхы а бехктокхамера болх лу. Из болх бу цо 11-ча классе а. ХІаьта 11 класс яьккха ваьлча цун заводе болх бе Іе йиш я. Иштта болх а беш, тха школа дика дешаш йистеяьккхай заводе лоархІаш а сий деш а болча слесараша нн. Чурилова, Кишкина, Клименкос.

Дика балхаш ду тха барзкъаш тегараша а. Дешархошка заказ даьдар «Красный молот» завода детсада тІолгаш, метта лоаччараш е аьнна. Геттара сиха а дика а кхоачашдир из заказ. ХІаьта тха школа хьехархошта а, шоай даьшта-ноаношта а барзкъаш тегаш ба 11-ча классера дешархой Рыженко, Климушкина, иштта кхыбараш а. Барзкъаш тега Іомалуш 100 совгІа йиІиг я.

Дика радиотехникаш а ба тха. Масала, цхьаццайола оатхал шеха а еш, телевизор гулъяьй 11-ча класса дешархочо Горохов Владимира. Иштта радиотехнически мастерске дика ремонт еш ба дешархой Сочкова, Климухин. Шоашта без-беззача балха ваха йиш я политехнически цхьайтта шерара школа яьккхача дешархочун. Барзкъаш тега дешархой Іомабеча хьехархоша нн. Ивановас, Сирика, радиотехнически гІулакх Іомадеча Кудерске, чертежни гІулакх хьехача Дойнецке дика хьех шоай урокаш

Бакъда, цхьадола кхоачамбоацараш а да тха балха юкъе.

Мастерскешта эшаш йола оатхал, материал, хІаьта иштта металл теда инструменташ ца хилар бахьан долаш, тхоашта хьалхашка оттадаь декхараш дизза кхоачашдулац тхога. Тхона чІоагІа новкъарле ю «Главснабпроса» тика чу тхона еза оатхалаш ца хиларо а. Кхоачамбоацаш я тха радиомастерске радиоприбораш а. Цу гІулакха новкъостал эш тхона.

Школа вахарцара бувзам чІоагІбара а коммунизме яхаргйола къона тІехье хьалкхеяра а ший низ а хьаькъал а ца кходеш къахьегаргда тха коллективо.

Е. ЮРЧЕНКО, Грознерча № 7 йолча школа завуч.

Грозненцаш котбувл

Массехк ди дисад волейболах йола дерригдунен чемпионат йолаяла, хІаьта а Лужникерча спорта ЦІагІа доладеннад сакъердамера ловзараш. Контрольни ловзараш дІахьош я СССР а РСФСР а волейбольни вІашагІтеха командаш дунен тІа низ болашагІа йолча командашца.

РСФСР вІашагІтехача командана (маІа нах) юкъебоагІа Грозненски «Спартака» членаш Булатов Юрий (команда капитан), Исмагилов Роберт, Горбачев, Марченко, иштта кхыбараш. Низ болча кхаь командана юкъе геттара дика ловз грозненцаш. Кхозза лайзача цкъа мара ийшабац уж.

Ловзар доладеннача хьалхарча деношка СССР вІашагІтехача (къонабарий) командаца лайзар уж. Къонабарий командаца ловзаш бар эггара низ болашагІа бола волейбола мастераш нн. Коваленко, Яковлев, Кригер, хІаьта а царел котбаьлар Грознера спортсменаш. Ловзар чакхдаьлар 3 : 2 счет а йолаш.

ШозлагІа ловзаш кхалнаьха вІашагІтеха команда лайзар японкашца. Вай бараш эша а беш хилар из ловзар. Счет 0 : 3 яр. ХІаьта грозненцаш юкъебоагІаш йолча маІача наьха командас, счет 3 : 2 а йолаш, цІаькха толам баьккхар японцашца ловзаш. Японски волейбольни команда эггара дикагІа дунен чемпион хургья, аьнна хетачарех я.

ХІанз а хьатІакхаьчаяц дунен чемпионат, хІаьта грозненцаша яьха очекаш даькъе лоархІаргъяц, бакъда дунен тІа низ болашагІа йолча командащца ловзаро царга горо хулийтаргья Советски Союза чемпионаташка толаме ловза.

Б. ЛЬЯНОВ, МГУ студент.

РАДИОПЕРЕДАЧАЙ ПРОГРАММА

18 октябре: 6.30 — «КПСС XXII съезд хинна шу даьнначул тІехьагІа» — передача (гІалгІай меттала); 6.40 — ашарий антракт; 6.45 — хоамаши передачай программеи; 7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.10 — «Сердало» газета обзор; 8.20 — пионераштеи школьникаштеи передача (эрсий меттала); 8.35 — «ДоттагІашка дола письмош» — симфонически сюита; 16.00 — радиои телевиденеи передачай программа; 16.05 — иллиалархоша иллеш оалаш оттаду концерт; 16.20 — керда хоамаш (гІалгІай меттала); 16.35 — кагирхошта передача (гІалгІай меттала); 16.50 — 1819 шу. Торжественни увертюра; 17.15 — керда хоамаш (эрсий меттала); 17.30 — «Къахьегама овсарле лакхъелгеи, продуктай мах лохбелгеи — из керттердар да» — передача (эрсий меттала); 17.45 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.25 — «Ротмистер Чеченский» — беседа (нохчий меттала); 18.40 — моттигерча композиторий ашараш.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Тахан кинотеатрашка

«Родина» яхача кинотеатре «Хала бекхам».

Долалу: 9, 11, 3, 5.15, 7.15, 9.15.

ДІаьхдаь сеанс — «Боадонал котбаьннараш».

Долалу: 9.15.

Школал арахьа цхьаккха бер хургдоацаш вІаштІехьбаккха болх

Укх деношка КПСС Нохч-ГІалгІай обкома заседанеш еча Зале совещани хилар массанега бархІ шера дешийтара закон кхоачашдара даьраши де дезараши дувцаш. Совещане дакъа лоацаш бар КПСС райкомий секретараш, райисполкомий председателий заместителаш, районни халкъа образоване отделий заведующеш, ВЛКСМ райкомий секретараш.

«Массанега бархІ шера дешийтара закон кхоачашдара даьраши де дезараши» яхача дешах доклад йир совещане республика просвещене министра заместитела нов. **Демушкина.**

— Школа вахарцара бувзам чІоагІбара лоархІам а беш, — йоахар ший доклад дІайолаеш нов. Демушкина, — Российски Федераце 1962—1963 дешара шера 1-ча сентябре денз массане а бархІ шера дешилга дІадоладаьд. Просвещене Министерства соахкара дешара шу йистема даьллинге а халкъа образоване органаштеи школай кулгалхоштеи тІадилладар массанега а бархІ шера дешийтара гІулакх вІаштІехьдоаккхилга. Иштта белгалдаьккхадар цо из лоархІамера болх дІахьош районерча партийни организацеша а доккхий балхаш даь хилар.

Республике хьаяьй, йоахар цо, общеобразовательни школайи школай - интернатийи йоккха сеть, цхьацца физически сакхаташ долча берашта йола специальни школаш, доккхий хиннача берашта йола классаш, дІаьхдаьча ден группаш. Республике Іалашъяь я массанега дешийтара фондаш, деша аха цхьадолча берий вІаштІехьдац яхаш дола къамаьлаш совлен да.

Уж долла хІамаш долаш дале а, йоахар нов. Демушкина, укх шера а республике кхоачашдаьдац массанега дешийтара закон. Республикерча школашка занятей хьалхарча дийнахьа бахьан доацаш деша ца доагІаш дисар 4860 бер. Къаьстта дукхагІа бераш деша ца доагІаш дисар укх районашка: Шаьла районе 1064 бер, Урус-Мартана — 1000, Наьсарен — 846, Ачхой-Мартана — 639, Гудермесски — 245, Курчалой — 207, Надтеречни — 204, Грозне — 184 бер.

Цу деша эггара дукхагІа бехке ба халкъа образоване органийи къахьегамхой депутатий Советийи кулгалхой. Парте райкомаши райисполкомаши ший ханнахьа хьажанзар юртсоветашеи школашеи даьча балхашка.

Сихха оарцагІъяла езаш хилар КПСС обком, Министрий Совет, просвещене министерство. Сентябрь бутт бовлца доккхий балхаш даьд бераш школашка чуозаш КПСС обкома а.

Цхьабакъда, хІанз деша ца ухаш 210 бер да республике, шоашта юкъе 171 йиІиг а йолаш. Наьсарен, Советски, Надтеречни, Грозненски, Шаьла районийи Грознерча горисполкомей кулгалхой сагото еш бац итташ бераш школашка деша ца ахара.

Массанега дешийтара закон кхоачашдара хьалхара моттиг лоацаш я Курчалой район, цул тІехьагІа Первомайски, Сунженски, Наурски, Шелковской районаш.

Къаьстта белгалдаьккхар докладчика цхьаболча даьша-ноаноша шоай йиІигаш деша ухийташ ца хилар. Кхыметтел хьехархой а ба, йоахар цо, шоай йиІигаш деша ца ухийташ. Царех ба аьнна, цІераш яьхар цо, Надтеречни юкъерча школа хьехархочун Акиев Ахьмада, Коневски школа хьехархочун Абубакаров Абой.

Дукха моттигаш я яхаш, дийцар докладчика, Шаьла, Грозненски, Гудермесски, Курчалой, Надтеречни, иштта кхыйолча районашка кхенза йола йиІигаш дашеи ноаношеи низагІа маьре ахийта. Уж тайпа гІулакхаш къаьстта дукха да Ножай-Юрта районе.

Массанега дешийтара закон кхоачаш ца дара бахьанех цаІ да деша ха йолча берий лоархІам бара гІулакх во вІаштІехьдаккхар. Из лерттІа чакхдаьккхадац аьнна, белгалъяьхар Первомайски, Ачхой-Мартана, Наьсарен, Ножай-Юрта районаш.

Ший ханнахьа пайда эцац, яхаш дийцар, массанега дешийтара фондех. 25 сентябре Наьсарени Веданеи районашка вІалла пайда ца эцаш хиннай уж фондаш. Иштта белгалдаьккхар докладчика, цхьаццайолча районашка массанега дешийтара фондаш шерьярах йоакхо еш ца хилар. Дерригача наькъех пайда а эцаш, шерье а ший ханнахьа пайда эца а беза цу тайпарча фондех.

ЦІенхаштта бехк боаккхаш йийцар нов. Демушкина кхалнаха юкъе балхаш деш йола КПСС райкомийи горкомийи отделаш. ХІанз а тІехьа кІезига новкъостал ду цар, йоахар цо, массанега дешийтара закон кхоачашдара, йиІигаш дешара чуозара. Цу отделаша тоабе беза кхалнаха юкъе беш бола массово-политически болх.

Массанега дешийтара закон кхоачашдеча доккха дакъа лаца декхарийла я школай партийни организацеш. Ший доклад йистейоаллаш нов. Демушкина белгалдаьхар массанега дешийтара закон кхоачашдара республикерча халкъа дешара органаша а, партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша а де дезараш.

Доклад яьнначул тІехьагІа пренеех къамаьл дир Ведана райисполкома председатела заместитела нов. **Ахматукаевас.** Цо дийцар районе ворхІ шерареи юххьанцареи школаш эргайоахилга чакхдаьнна хилар, доккхий хиннача берашта цхьайолча школашка классаш хьайийла хилар. Кастта школе ухаш хургья тха районе деша ца ухаш йола кхо йиІиг, аьлар цо. Кхаь сменах йола занятеш ца хилийтара 10 класс хьалъеза тха. Цу гІулакха тхона новкъостал эш. Массанега дешийтара закон кхоачашдара новкъарле ю 400 моттиг хургйола школа хьалъяь ца яларо а.

Массанега дешийтара закон кхоачашдара районни партийни организаце йоакхо еш хилар дийцар парте Надтеречни райкома секретара нов. **Эсенбаевас.** Дешара кердача шерага кийчлуш, йоахар цо, оаха дика чакхдаьккхар деша ха йолча берий лоархІам бара гІулакх. Из гІулакх дІахьош яр партийнии, советскии, комсомольскии актив, вІашагІтехаяр депутатски посташ, массайолча юрташка, берригаш нах вІашагІ а бетташ массанега дешийтара хьакъехьа къамаьлаш дир КПСС райкома бюро членаша. Кердача дешара шера кийчам барах дола дош дийцар райкома бюро, юрта Советий сессешка. Цхьабакъда, уж балхаш даь долла шехь а 20 дешархо ва районе деша ца ухаш. Парте райкомо вІаштІехьдаьхад деррига берашка дешийтилга вІаштІехьдоаккхаргдола гІулакхаш.

КПСС Ножай-Юрта райкома секретара нов. **Смирнова** дийцар шоай районе общественноста низаца 1230 бер чухоашдола классни цІеноши 78 дешархочоа лаьрхІа мастерскеши хьалъяь хилар.

— 13-ча октябрга районе цхьаккха бер дацар деша ца ухаш, — йоах Курчалой райОНО заведующе нов. **Махмудова.** — Оаха, еррига ворхІ шерарча школаех бархІ шерара школаш яьй, 26 классни цІа хьалдаьд, 18 классни цІа хьалдеш латт. Деша ца ухаши шоллагІча шера чубусаши дешархой ца хилийтара де мел дезар дергда. Тха школай коллективашта общественноста новкъосталца кхоачашдулургда из декхар.

—Партийнии, советский, комсомольскии организацеша, — белгалдаьккхар КПСС Наьсарен райкома секретара нов. **Абадиева,** — лоархІамболлаш дола балхаш даьд массанега дешийтара закон кхоачашдара. Цхьабакъда, хІанз а 23 йиІиг я районе деша ца ухаш. ХІанз а лоаттабац оаха массанега дешийтара закон телхадераштa духьал къовсам.

Советски райисполкома председатела заместитела нов. **Тепсаева** дийцар КПСС райкомои райисполкомои массанега дешийтара закон кхоачашдара хьакъехьа даь балхаш. Кхоачам хиллал цу гІулакха оаха доал ца дар хьахьокх хІанз а тІехьа деша ца ухаш тха районе 14 бер хиларо, йоахар цо.

— Массанега бархІ шера дешийтара закон, — аьлар КПСС обкома Іилмаи школайи отдела заведующе нов. **Новиковас,** — КПСС XXII съезда решенешкара хьадоагІаш да. Цудухьа из закон кхоачашдар партийни гІулакх да.

Массане а бархІ шера дешара закон кхоачашдара оарцагІъяла еза партийнии, советскии, комсомольскии организацеш, халкъа дешара органаш. ВІалла магийта мегаргдолаш дац хІанз а тІехьа деша ца ухаш бераш хилар. Деша ца ухаши шоллагІча шера чудусаши цхьаккха бер хургдоацаш вІаштІехьбаккха беза школай болх.

Цу тІехь чакхъяьлар совещани.

СЕРДАЛО
4-гІа оагІ. 18 октябрь, 1962 ш.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦІеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахареи, экономикаи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91.
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.
1918 шерарча 11-ча августа цІерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3.
Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.
СФ03179 Заказ № 5506